

БАТЛАВ:

БОАЖЯ-НЫ ХҮРЭЭЛЭН БУЙ ОРЧИН, БАЙГАЛИЙН
НӨӨЦИЙН УДИРДЛАГЫН ГАЗРЫН ДАРГА

Ц.УРАНЧИМЭГ

ЗӨВШӨӨРЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮҮРЭГ ХҮЛЭЭСЭН:

“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК-НИЙ ЗАХИРАЛ

Л.ГАНЦЭЦЭГ

БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ НӨЛӨӨЛЛИЙН НАРИЙВЧИЛСАН
ҮНЭЛГЭЭ, ЗӨВЛӨХ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ
“ЭКОЛОГИЙН БҮТЭЭМЖ” ХХК

**АРХАНГАЙ АЙМАГ, ЭРДЭНЭБУЛГАН СУМЫН НУТАГ
ДЭВСГЭРТ ОРШИХ “ХАНГАЙ ХҮНС” ХХК-ИЙН “МАХ
БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭР” ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

ХЯНАСАН:

БОАЖЯ-НЫ ХБОБНУГ-ЫН МЭРГЭЖИЛТЭН

П.ШИНЭЦЭЦЭГ

БОЛОВСРУУЛСАН:

АЖ АХУЙН ХАРИУЦСАН ИНЖЕНЕР

Д.ГАНБОЛД

АГУУЛГА

БҮЛЭГ 1. ТАНИЛЦУУЛГА	3
1.1. ОРШИЛ	3
1.2. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХИЙЛГЭХ ҮНДЭСЛЭЛ.....	3
1.3. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗОРИЛГО.....	3
1.4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БҮТЭЦ.....	4
1.5. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ СУДАЛГАА, ҮНЭЛГЭЭНИЙ БАГ.....	4
БҮЛЭГ 2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧИЙН ТУХАЙ ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	5
2.1. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧИЙН ТУХАЙ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ	5
2.2. ТӨСЛИЙН ХҮЧИН ЧАДАЛ.....	6
2.3. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИХ ОРЧНЫ ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖИЛ.....	8
2.4. ҮЙЛДВЭРИЙН ХОГ ХАЯГДАЛ.....	8
БҮЛЭГ 3. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДАЛ	10
БҮЛЭГ 4. ТӨСЛИЙН ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛҮҮД, БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ	17
4.1. АГААРЫН ЧАНАР	17
4.2. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ.....	17
4.3. УРГАМЛАН НӨМРӨГ	17
4.4. ГАДАРГЫН БОЛОН ГАЗРЫН ДООРХ УС	19
4.5. АМЬТНЫ АЙМАГ	19
БҮЛЭГ 5. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ	21
5.1. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	21
5.2. БАЙГАЛЬ ОРЧИНД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	22
5.3. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ, НОГООН БАЙГУУЛАМЖ БАЙГУУЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	25
5.4. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	25
5.5. ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	25
5.6. ХИМИЙН БОДИС, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	26
5.7. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	26
5.8. УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТАЛААР АВАХ АРГА ХЭМЖЭЭ.....	31
5.9. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР	33
5.1. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧИД, ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ.....	35
ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	
Хүснэгт 1 Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуй нэгжийн тухай мэдээлэл.....	5
Хүснэгт 2 Үйлдвэрийн хүчин чадлын үзүүлэлт	7
Хүснэгт 3. Үйлдвэрээс гарах бүтээгдэхүүний төрөл	8
Хүснэгт 4. Төслийн үе шатуудад гарах хог хаягдлын төрөл	9
Хүснэгт 5. БОМТөлөвлөгөөний зардлын задаргаа	21
Хүснэгт 6. Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээний нийт зардал.....	22
Хүснэгт 7. Байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний зардал	23
Хүснэгт 8. Ногоон байгууламж төлөвлөгөөний зардал	25
Хүснэгт 9. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний зардал	26
Хүснэгт 10. Ангилян ялгах хог хаягдлууд.....	27
Хүснэгт 11. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний зардал /мян.төг/	30
Хүснэгт 12. Байгаль орчны менежментийн хүрээнд хэрэгжүүлэх ажил	32
Хүснэгт 13. Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуйн нөхцөл сайжруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	32

Хүснэгт 14. БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч	35
Хүснэгт 15. Монгол Улсын хууль тогтоомж	36
Хүснэгт 16. Монгол улсын байгаль орчны чанарын норм стандарт	37

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. Төслийн талбайн байршлын зураг	6
Зураг 2. Хог хаягдлын цэгийн шийдэл.....	27

БҮЛЭГ 1. ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. ОРШИЛ

Архангай аймгийн Эрдэнэбулган сумын 7-р багийн нутаг дэвсгэрт байрлах “ХАНГАЙ ХҮНС” ХХК-ний үйлдвэр нь 2007 онд байгуулагдаж чанар, эрүүл ахуйн баталгаатай мал, мах бэлтгэн орон нутаг төдийгүй, улсын нөөц, дотоод, гадаадын зах зээлд нийлүүлэхээс гадна, дотор мах, дайвар бүтээгдэхүүнийг хаягдалгүй боловсруулан бэлтгэж байна.

Монгол улсын нийгэм эдийн засгийг тогтвортой хөгжүүлэх, ард түмний амьжиргааны баталгааг хангах, амьдралын түвшнийг дээшлүүлэхэд үндэсний үйлдвэрлэлийг эрчимтэй хөгжүүлэх явдал чухал бөгөөд манай улс зах зээлийн эдийн засагт шилжин орсноос хойш хувийн хэвшлийн жижиг, дунд үйлдвэрүүд тэр дундаа мал аж ахуйг түшиглэсэн мах, махан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх сонирхолтой үндэсний үйлдвэрлэгчид олноор бий болсон. Мал ах ахуй нь дэлхийн хөдөө аж ахуйн өсөлтийн гол хүчин зүйл болсоор байна.

Манай улс бэлчээрийн мал аж ахуй эрхэлдэг учраас улирлын шинж чанартай мал, мах бэлтгэл хийгддэг онцлогтой.

ХАНГАЙН ХҮНС ХХК-ний “Мах боловсруулах үйлдвэр” нь Хоногт 200 бод буюу 1500 бог нядлах хүчин чадалтай. Мах боловсруулах үйлдвэр нь ажиллах хүчээ 100 хувь орон нутгаасаа бүрдүүлж байгаагаараа онцлог юм.

1.2. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХИЙЛГЭХ ҮНДЭСЛЭЛ

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар батлагдах төсөл хэрэгжүүлэх, дараа дараагийн жилүүдэд үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрөл бүхий эрхзүйн баримт бичиг юм.

Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухайн хуулийн шинэчилсэн найруулгад зааснаар аливаа төслийг хэрэгжүүлэхдээ байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний үр дүнд үндэслэн боловсруулж, ерөнхий үнэлгээг хийсэн байгууллагаар хянуулах, батлагдсаны дараа хэрэгжилтийг хангаж ажиллах үүргийг тухайн төсөл хэрэгжүүлэгч хүлээхээр заасан.

Тус төсөл хэрэгжүүлэгчийн байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний ажлыг 2022 онд “ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК хийж гүйцэтгэсэн байна.

Бид бүхэн 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны А/618 дугаар тушаалаар “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”, “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хууль, Монгол Улсын Засгийн газрын 2013.11.16-ны өдрийн 374 дүгээр тогтоолоор баталсан Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний журам, БОНХС-ын 2014.04.10-ны өдрийн А-117 тоот сайдын тушаалуудыг үндэслэн боловсруулав.

1.3. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗОРИЛГО

“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК -ний байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь 2023 онд хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд хөдөлмөр хамгаалал, эрүүл ахуй, нийгмийн асуудал, байгаль орчин, тухайн хороонд ажиллаж амьдрах иргэдийн харилцаа хариуцсан нэгж хэсгүүдийн хамтын ажиллагааг хангасан удирдлага зохион байгуулалтын механизмыг бүрэлдүүлж, хэрэгжүүлэхэд ашиглагдах баримт бичиг юм.

1.4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БҮТЭЦ

Энэхүү Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний аргачлал, Эрсдэлийн үнэлгээ, Эрүүл мэндийн эрсдэлийн тухай, Монгол улсын хууль тогтоомж, Байгаль орчны багц хуулиуд, Монгол улсын стандарт норм, дүрэм, журмын дагуу хийж гүйцэтгэв.

Энэхүү төлөвлөгөө нь:

- Товч танилцуулга, байгаль орчны төлөв байдал, үйлдвэрийн өнөөгийн байдал
- Арьс шир боловсруулах үед үүсэх нөлөөллийн үнэлгээ
- Үйлдвэрийн үйл ажиллагааны явцад үүсэх нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө
- Төслийн хэрэгжилтийн үед хэрэгжүүлэх арга хэмжээний зардал
- Байгаль орчин, хөдөлмөр хамгаалал аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн бодлого ба журам гэсэн хэсгүүдээс бүрдэнэ.

1.5. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ СУДАЛГАА, ҮНЭЛГЭЭНИЙ БАГ

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө хийж, бэлтгэх ажлыг байгаль орчны зөвлөх, экспертизийн “ЭКОЛОГИЙН БҮТЭЭМЖ” ХХК төсөл хэрэгжүүлэгч “ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК-тай хамтран амжилттай хийж гүйцэтгэв.

БҮЛЭГ 2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧИЙН ТУХАЙ ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

2.1. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧИЙН ТУХАЙ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ

Төслийн нэр: Мах боловсруулах үйлдвэр

Төсөл хэрэгжүүлэгч байгууллага: “ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК

Төслийн зорилго: Орчин үеийн дэвшилтэт технологи, хүнсний үйлдвэрлэл, экспортын эрүүл ахуйн шаардлага хангасан үйлдвэрлэлийн орчныг бүрдүүлж, дэд бүтэц, бизнесийн таатай орчинд мал төхөөрөн, мах боловсруулах улмаар Монголын бэлчээрийн эрүүл малын мах, махан бүтээгдэхүүнийг экспортлох зорилгоор малын эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, улмаар орон нутагт нэмүү өртөг бүтээх, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх, экспортыг дэмжих, үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх болно.

Төслийн зорилтууд:

- Нөөшилсөн махан бүтээгдэхүүний үйлдвэрийг ашиглалтад оруулж бог, бод малын мах төдийгүй элэг, зүрх, бөөр зэргээр төрөл бүрийн нөөш үйлдвэрлэж экспортлох, дотоодын хэрэгцээнд нийлүүлэх
- Одоогоор ашиглалт нь хангалтгүй дэлүү, уушги, гүзээ, сархинаг, төмсөг зэрэг дагавар түүхий эдээр шимт бодисын өндөр агууламжтай нэмэлт хүнс /бэлдмэл/ үйлдвэрлэж экспортлох, дотоод зах зээлд нийлүүлэх
- Малын өөх болон технологийн боловсруулалтын явцад үүсэж буй тосыг ангилан боловсруулах дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлж хүн амын хүнсний хэрэглээ, үйлдвэрийн түүхий эд, техникийн тос бэлтгэн нийлүүлэх
- Нөөш үйлдвэрлэлээс гарах малын шулсан ясыг зохистой боловсруулах, ясны шөл, ясны тос үйлдвэрлэх технологийг инновац болгох

Төслийн ач холбогдол:

- Мал бэлтгэх, мах боловсруулах зохистой хэлбэрийг нэвтрүүлж мах, махан бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах
- Алслагдсан сум орон нутгийн махны нөөцийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах
- Гадаад валют нөөцийг экспорт хийснээр нэмэгдүүлэх
- Хүн амыг үйлдвэрийн аргаар боловсруулсан, баталгаатай мах, махан бүтээгдэхүүнээр хүртээмжтэй хангах
- Мах, махан бүтээгдэхүүний нөөц бүрдүүлэх, хангамж, хүртээмжийг дээшлүүлэх
- Шинэ ажлын байр бий болох

Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгж, байгууллага

Хүснэгт 1 Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуй нэгжийн тухай мэдээлэл

Аж ахуйн нэгжийн нэр	“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК
Улсын бүртгэлийн дугаар	111002043
Регистрийн дугаар	3001075
Улсад бүртгүүлсэн	2007.04.16
Үйл ажиллагааны чиглэл	Мах махан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлт, хадгалалт
Хаяг	Архангай, Эрдэнэбулган, 4-р баг, 0-0
Утас	(+976) 89042742, 99110189

Төслийн байршил:

Мах боловсруулах үйлдвэр нь Архангай аймгийн Эрдэнэбулган сумын 7-р багийн нутаг дэвсгэрт сумын төвөөс 2.5 км, Улаанбаатар хотоос 460 км зайд байрлана.

Зураг 1. Төслийн талбайн байршлын зураг

2.2. ТӨСЛИЙН ХҮЧИН ЧАДАЛ

Төслийн хүрээнд Монгол орны баруун аймгуудаас түүхий эдийг нийлүүлэх ба мах боловсруулах үйлдвэр буюу хоногт 200 бод, 1500 бог төхөөрөх үйлдвэр, мөн 1000 тонн мах хадгалах хүчин чадалтай агуулахтай үйлдвэр үйл ажиллагаа явуулж байна.

Тус үйлдвэр нь монгол улсыг чанартай мах махан бүтээгдэхүүн, мах экспортлох эрүүл ахуйн шаардлагад нийцсэн НАССР сертификатын шаардлагыг бүрэн хангах болно.

Төслийн төлөвлөгдсөн хүчин чадал нь 8 цагт 750 бог, 100 бод мал төхөөрөх хүчин чадалтай байна. харин мах шулах, ангилах хэсэгт 8 цагт 550 бог, 80 бод байхаар тооцоолсон байна.

Нэг хоногт 2 ээлж байж болох ба нэг ээлжийг ажлын 8 цагаар тооцсон. Бод бог малыг төхөөрөхөд HALAL (Исламын шашны мал төхөөрөх зан үйл) зан үйлийн дагуу тус тусд төхөөрөх хэсэг байх ба харин ангилан боловсруулах хэсэгт нэг өрөөнд боловсруулна.

Бод ба бог малыг нэгэн зэрэг төхөөрөхгүй. Төхөөрсөн малын махыг хөргөж сэврээнэ. Нэг ээлжинд 750 бог эсвэл 100 бод төхөөрч бүгдийг нь сэврээнэ.

Төсөлд төхөөрсөн махыг сэврээсний дараа гүн хөлдөөх хэсэг багтсан ба хоногт 100 тонн мах гүн хөлдөөх хүчин чадалтай.

Төхөөрч буй малын махны жинг дараах байдлаар тооцоолно. 30-40 кг амьдын жинтэй хониноос (бог) 18 кг цэвэр гулууз мах гарна. 250 кг амьдын жинтэй үхэрнээс (бод) 150 кг гулууз мах гарна.

6 төрлийн пластик уутан савлагаа байх ба гадуураа картон хайрцагт савлана. Хөлдөөгчгүй ба агуулахад гулуузаар нь хөлдөөх тохиолдолд гадна савлагаа шаардахгүй.

Хүснэгт 2 Үйлдвэрийн хүчин чадлын үзүүлэлт

Мах боловсруулах үйлдвэрийн байгууламж		
№	Тоног төхөөрөмж	Хүчин чадал
1	Бог мал төхөөрөх шугам	8 цагт 750 бог
2	Бод мал төхөөрөх шугам	8 цагт 100 бод
3	Малын гэдэс дотор цэвэрлэх, ангилах	750 бог, 100 бод
4	Арьс өвчих, хуулах	750 бог, 100 бод
5	Шулах шугам	Нэг ээлжиндээ 500 бог
6	Огтлох, тайрах	Нэг ээлжиндээ 500 бог
7	Савлах	Нэг ээлжиндээ 500 бог
8	Гүн хөлдөөх тасаг	Өдөрт 100 тонн
9	Хүйтэн агуулах	1000 тонн

ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧИЙН АЖИЛЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ:

	2022 он	2023 он	2024 он	2025 он	2026 он
1 өдрийн нядалгааны тоо, толгой бог /ш/	70	70	70	70	70
Тухайн сарын ажиллах хоног	22	22	22	22	22
Нийт тоо толгой	1540	1540	1540	1540	1540
Тураг махны дундаж жин /тн/	0.14	0.14	0.14	0.14	0.14
Нийт жин /тн/	215.6	215.6	215.6	215.6	215.6

ТӨСЛИЙН ТЕХНОЛОГИЙН ГОРИМ, АЖИЛЛАГАА

Мал төхөөрөх процессийн ерөнхий дамжлага

Мал төхөөрөх үйл явц нь бог ба бод малын гэсэн үндсэн 2 төрлөөр явагдана. Малыг үйлдвэрт оруулахаас өмнө бэлтгэхээс эхлэх бөгөөд боловсруулж бэлтгэсэн махыг агуулахад хадгалах үйл ажиллагаагаар үйлдвэрийн дамжлага дуусна.

Мах боловсруулах үйлдвэрийн мал төхөөрөх, сэврээх, шулах, тайрах бүх процессийг ерөнхийд нь мах боловсруулах үйлдвэрийн технологийн үйл явцад хамруулна.

Мал боловсруулах үйлдвэрийн технологийн горимыг төлөвлөхөд: Бод ба бог мал төхөөрөх үйлдвэрийн код, стандартыг баримтлана. (Код: GB50317-2007)

ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ТҮҮХИЙ ЭД, ТУСЛАХ МАТЕРИАЛ

Мах боловсруулах үйлдвэрийн мал хангамж

Мах боловсруулах үйлдвэр нь Архангай аймгийн Эрдэнэбулган суманд байрлах тул мал бэлтгэлийн хувьд Архангай, Хөвсгөл, Баянхонгор, Завхан, Өвөрхангай, Булган зэрэг баруун бүсийн нутгаас өөрсдөө бэлддэг ба баруун бүсийн бүх малчдад мал нийлүүлэх нь нээлттэй ажиллаж байна.

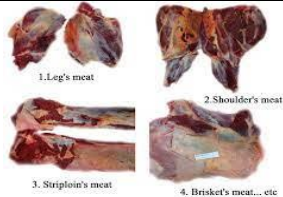

Химийн бодисын хэрэглээ

Мах боловсруулах үйлдвэр нь Хүнсний эрдэм шинжилгээний үйлдвэрлэлийн САМО ИНСТИТУТ ХХК-тай 2019 оноос хойш хамтран ажиллаж байна. Тус үйлдвэр нь хөргөлтийн технологит аммиак ашигладаг юм.

ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ЭЦСИЙН БҮТЭЭГДЭХҮҮН

“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК-ийн Мах боловсруулах үйлдвэр нь эцсийн бүтээгдэхүүнээ Улаанбаатар хотод байрлах “Само Мах” ХХК-ийн мах боловсруулах үйлдвэрт 100% нийлүүлэлт хийдэг юм.

Хүснэгт 3. Үйлдвэрээс гарах бүтээгдэхүүний төрөл

№	Бүтээгдэхүүний нэр төрөл	
Хөлдөөсөн бүтээгдэхүүн		
1	Үйлдвэрийн аргаар бэлтгэсэн гулууз, мөч	
2	Уламжлалт аргаар эвдсэн	
3	Ангилсан мах	
4	Шулсан мах	
5	Жижиглэн савласан	

2.3. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИХ ОРЧНЫ ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖИЛ

Цахилгаан хангамж: Цахилгаан эрчим хүчний хэрэгцээг “ЭБЦТС” ТӨХК-ийн АРХАНГАЙ салбараас эх үүсвэрээс хангана. “ЭБЦТС” ТӨХК-ийн Архангай салбартай 2020 оны 7 сарын 30-нд 2 жилийн гэрээ байгуулсан байна.

Зам харилцаа: Төсөл хэрэгжих газар нь үйлдвэрийн бүсэд байрлах бөгөөд харилцаа холбооны бүх үүрэн операторуудын сүлжээ сайн барихаас гадна авто замын орчин сайтай.

Дулаан хангамж: Төвлөрсөн эх үүсвэрээс хангана.

Цэвэр усны хангамж: Төсөл хэрэгжүүлэгч нь өөрийн эзэмшлийн гүний худгаас үйлдвэрийн технологийн болон унд ахуйн усыг хангаж байна. Мөн Архангай аймгийн Эрдэнэбулган сумын засаг даргатай 2019 оны 01 сарын 08-ны өдөр ус ашиглах гэрээг байгуулан ажиллаж байна.

2.4. ҮЙЛДВЭРИЙН ХОГ ХАЯГДАЛ

1.1.1. Үйлдвэрийн хог хаягдлын менежмент

Хог хаягдлын менежмент гэдэг нь хүний эрүүл мэнд, байгаль орчинд хог хаягдлаас үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хог

хаягдлын эх үүсвэрийг бууруулах, ангилан ялгах, цуглуулах, тээвэрлэх, хадгалах, дахин боловсруулах, эргүүлэн ашиглах, устгах бүхий л процессыг хянаж сайжруулах зохион байгуулалтын арга хэмжээ юм.

Энэхүү мах махан бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэрийн ажилчдын ахуйн хэрэглээний хог хаягдал, үйлдвэрийн мах бэлтгэлийн цехээс гарах махны, өөхний үлдэгдэл, шулсан яс зэрэг хатуу хог хаягдал болон тоног төхөөрөмжийн ариутгал цэвэрлэгээнд ашигласан бохир ус болох техникийн шингэн хаягдал гарна. Иймд мах махан бүтээгдэхүүн боловсруулах төслийн үйл ажиллагаанаас гарах хатуу, шингэн хог хаягдал аюултай хог хаягдлыг Хог хаягдлын тухай хууль /2017 он/-ийн дагуу байгууллагын хог хаягдлын менежментийн дотоод журмыг боловсруулж, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөхийн зэрэгцээ хог хаягдлыг газар дээр нь ангилан ялгах нөхцөл бололцоог хангаж ажиллах нь төсөл хэрэгжүүлэгчийн үүрэг юм. Хог хаягдлын төрөл, эх үүсвэрээс хамаарч хог хаягдлын менежмент тухай бүр харилцан адилгүй байдаг тул дараах хүснэгт 4-д авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тусган харуулав.

Хүснэгт 4. Төслийн үе шатуудад гарах хог хаягдлын төрөл

№	Хог хаягдлын төрөл	Эх үүсвэр	Хог хаягдлын менежментийн арга хэмжээ	Баримтлах эрх зүй, стандарт
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ШАТАНД				
1	Ахуйн хатуу хог хаягдал	Хог хаягдлыг ангилан хаях, зориулалтын саванд цуглуулах	Гадаа талбайд байршуулах	Энгийн хог хаягдлыг ангилах, цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах үйл ажиллагаанд тавигдах ерөнхий шаардлага
2		Ариутгал цэвэрлэгээний ажлыг тогтмол хийж байх	Хатуу хог хаягдлыг цуглуулж буй газар	
3		Тогтмол хугацаанд тээвэрлэж хаяж байх	Хатуу хог хаягдлыг	
4	Ахуйн шингэн хог хаягдал	Бохир усны цооногийн багтаамжийг нэмэгдүүлэх засаж тохижуулах, битүүмжлэх	Мах боловсруулах үйлдвэрт	
5		Хаягдал бохир усны дахин ашиглалтын хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх боломжийг судлах, дэвшилтэт технологийг үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлэх	Шингэн хаягдлын орчимд	

БҮЛЭГ 3. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДАЛ

Цаг уур

Архангай аймаг нь Монгол орны нутаг дэвсгэрийн төв хэсэгт Хангайн нуруу түүний салбар уулсаас эхлэн зүүн тийш ойт хээр, тал хээрийн бүсийг хамарсан 55,3 мянган хавтгай дөрвөлжин км нутгийг хамран оршдог. Манай аймгийн нутаг дэвсгэрийн 60 орчим хувь нь баруун хэсэгтээ Хангайн уулархаг далайн түвшнээс дээш 2000-3540 метр өргөгдсөн, ойт хээрийн 40 гаруй хувь нь зүүн тал буюу далайн түвшнээс дээш 1300-2000 метр өргөгдсөн намхан уулс, гол мөрний хөндий эзэлсэн хээр талын байна. Далайн түвшнээс дээш 2000 гаруй метр өргөгдсөн 61,1 км² талбайтай Тэрхийн цагаан нуур, 1300 гаруй метр өргөгдсөн 25 км² талбайтай Өгийнуур болон Хангайн нуруу түүний салбар уулсаас эх авсан хойд мөсөн далайн ой савд багтах Хойд урд тамир, Тэрх, Чулуут, Хануй, Хүнүй, Гичгэнэ, Орхон зэрэг уулсын ширүүн урсгалт гол олон жижиг горхи, булаг шанд, рашаан устай.

Бүс нутгийн агаарын чанар

Эрдэнэбулган суманд 1987 онд Агаарын чанарыг хянах харуул байгуулагдаж 1992 оноос Байгаль орчны шинжилгээний лаборатори болон өргөжсөн байна. Тус лабораторийн шинжилгээний ажлын хөтөлбөрт Эрдэнэбулган сумын агаарын чанарыг хянахаас гадна орчны цацрагийн түвшингийн ажиглалт, гадаргын болон хаягдал усны хяналт-шинжилгээ, агаар болон ус бохирдуулагч эх үүсвэрүүдийн хяналт шинжилгээний ажлууд тусгагдсан байдаг. 2019 онд орон нутагт хийгдсэн агаарын чанарын хяналт-шинжилгээгээр Эрдэнэбулган сумын агаар дахь азотын давхар исэл болон хүхэрлэг хийн агууламж бусад хотуудтай харьцуулахад бохирдолын түвшингээр бага байна.

График 1. Орон нутгийн харуулуудын агаар дахь хүхэрлэг хий болон азотын давхар ислийн жилийн дундаж агууламж, 2019

Байнгын хяналт-шинжилгээний дүнгээр азотын давхар ислийн болон хүхэрлэг хийн жилийн дундаж агууламж тус бүр хүлцэх хэм хэмжээнээс давсан тохиолдол ажиглагдаагүй байна.

2017 онд азотын давхар ислийн сарын дундаж агууламж 7-15мкг/м³, хамгийн их нь 25мкг/м³, 2018 онд сарын дундаж агууламж 8-15мкг/м³, хамгийн их нь 29мкг/м³ хүрч хүлцэх хэм хэмжээ (20 минутын дундаж, 85мкг/м³)-ээс давж бохирдож байгаагүй бол 2019 онд сарын дундаж агууламж 10-21мкг/м³, хамгийн их нь 113мкг/м³-д хүрч

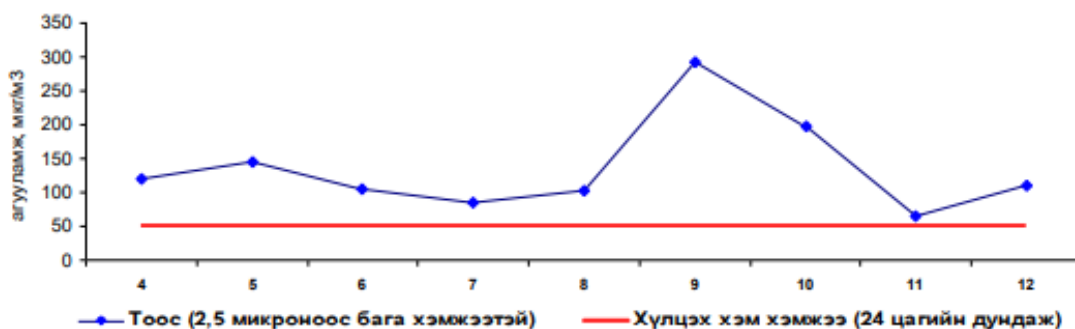
хүлцэх хэм хэмжээ (20 минутын дундаж, $85\text{мкг}/\text{м}^3$)-ээс 1.3 дахин буюу нийт ажиглалтын 0.1%-д давсан тохиолдол ажиглагдсан байна.

Сүүлийн 3 жилийн байдлаар Эрдэнэбулган сумын агаар дахь азотын давхар ислийн агууламж жилээс жилд ихсэж байгаа нь ажиглагдаж байна

2017 онд хүхэрлэг хийн сарын дундаж агууламж $2\text{-}3\text{мкг}/\text{м}^3$, хамгийн их нь $7\text{мкг}/\text{м}^3$, 2018 онд сарын дундаж агууламж $2\text{-}5\text{мкг}/\text{м}^3$, хамгийн их нь $10\text{мкг}/\text{м}^3$, 2019 онд сарын дундаж агууламж $2\text{-}7\text{мкг}/\text{м}^3$, хамгийн их нь $12\text{мкг}/\text{м}^3$ -д хүрч хүлцэх хэм хэмжээ (20 минутын дундаж, $450\text{мкг}/\text{м}^3$)-ээс даваагүй ч өмнөх оноос мөн ихэссэн байна.

2019 оноос тоос (2.5 микроноос бага хэмжээтэй)-ны агууламжийг жингийн аргаар тодорхойлж эхэлсэн ба шинжилгээний дүнгээс үзэхэд тоосны жилийн дундаж агууламж $136\text{мкг}/\text{м}^3$ хүрч хүлцэх хэм хэмжээ (жилийн дундаж, $25\text{мкг}/\text{м}^3$)-ээс 5.4 дахин, хамгийн их нь $669\text{мкг}/\text{м}^3$ хүрч хүлцэх хэм хэмжээ (24 цагийн дундаж, $50\text{мкг}/\text{м}^3$)-ээс 13.4 дахин их байсан байна.

График 2. Агаар дахь тоосны агууламж сарын явцаар 2019 он

Нүүрстөрөгчийн дутуу ислийн жилийн дундаж агууламж $480\text{мкг}/\text{м}^3$, 30 минутын дундаж хэмжилтээр хамгийн их агууламж нь $5920\text{мкг}/\text{м}^3$ -д хүрч хүлцэх хэм хэмжээ (30 минутын дундаж, $60000\text{мкг}/\text{м}^3$)-ээс давсан тохиолдол ажиглагдаагүй хэдий ч өвлийн улиралд буюу 11-12, 1-2 саруудад нүүрстөрөгчийн дутуу ислийн агууламж нэлээд ихэсдэг байна.

Нүүрстөрөгчийн дутуу ислийн жилийн дундаж агууламж $520\text{мкг}/\text{м}^3$, хамгийн их агууламж нь $4700\text{мкг}/\text{м}^3$ -д хүрч хүлцэх хэм хэмжээ (30 минутын дундаж, $60000\text{мкг}/\text{м}^3$)-ээс давсан тохиолдол ажиглагдаагүй байна.

График 3. Агаар дахь нүүрстөрөгчийн дутуу ислийн агууламж, 2019 он

Геоморфологийн хэв шинж

Монгол орны газрын гадарга янз бүрийн хэлбэр дүрстэй өндөр, нам уул, ухаа гүвээ, цав толгод, өргөн уудам тал хөндий хослон оршдог бөгөөд нутгийн хойд хагаст Цэрдийн галавын сүүлч, Дөрөвдөгч галавт өргөгдсөн атриат уулын тектоник-

элэгдлийн хотгор гүдгэр, дунд Неоген, Дөрөвдөгч галавын хөмбөн, хөмбөн-цулдам шинэхэн өргөгдөл зонхилсон эртний атриат суурин дээр тогтворжсон уул тал онцгой ялгардаг. Өндөр-Улаан сум нь Төв Азийн геоморфологийн их муж-Хангайн муж-Хануй голын дэд мужид багтах бөгөөд Чулуут болон Тариат сумтай хиллэж буй хэсгээр хөндийн ёроолын татмын, зарим газар хэрчигдэл ихтэй дундаж өндөр уулс үргэлжилнэ. Дундаж өндөр уулс нь манай орны Хангай, Хэнтийн нурууны өндөрлөгүүдийн захаар хамгийн их тархсан байна. Сумын төв орчим хөндий ёроолын татмын мөн тэгшрэлийн гадарга хосолсон тал хээрийн бүсэд багтдаг нь харагдаж байна.

Гадаргын эгц налуу

Монгол орны ихэнх нутаг 30 хүртэл налуутай байна түүнээс Архангай Өндөр-Улаан сум нь баруун Хойд зүүн хэсгээр 60-120 болон нутгийн ихэнх хэсгийг 30, баруун өмнө болон урд Хэсгээр 60 –ын налуутай байна. Алтайн уулс тогтолцоотой харьцуулахад 80–иар бага байна. Энэхүү бүс нутагт мал маллах болон газар тариалан эрхлэхэд тохиромжтой юм.

Газрын хэрчигдлийн шигүү

Архангай аймгийн Өндөр-Улаан нуур сумын ихэнх нутаг нь гадаргын хэрчигдлийн хувьд 500-1000 м, Баруун хэсэг болон төвийн орчмоор 1000-2000 м, харин зүүн хэсгийн багахан газар 4000-6000м, нуурын орчим 500-1000 м Батцэнгэл сумын орчим 500 м доош шигүүтэй байна.

Геологийн тогтоц

Монгол орон геологийн тогтоц бүрэлдэн тогтсон түүх нь олон үе шат бүхий урт удаан Хөгжлийн эцсийн үр дүнд бий болсон орчин үеийн үргэлжилсэн ба алагласан блок бүрхүүлт Атриат нэн ээдрээтэй бүтцийг бүрдүүлжээ. Өндөр-Улаан сум нь рифейн өмнөх үеийн хувирмал Чулуулгийн бүрдэл, бүтцүүд бүрэлдэн тогтсон үе шат. Энэ үед ул суурийн амфиболит гнейс, Гантиг, кварцит зэрэг талст чулуулаг үүссэн хамгийн эртний (дээд архей-доод протерозойн). Геологийн бүтцээр дөрөвдөгч галавд хамаарах элс хайрга, шаварлаг, бал чулуу тогтоцтой.

Өндөр-Улаан сум баруун хэсгээр Чулуун нүүрсний систем -доод нэгтгэлгээ боржин, Чулуут сумтай хиллэж буй хэсгээр дунд дээд нэгтгэлгээ, Хашаат сумтай хиллэж буй хэсгээр Неогений Дөрөвдөгчийн галав хүрмэн чулуу, Хотонт сумтай хиллэж буй хэсгээр доод дунд нэгтгэлгээ. Баруун өмнө- дээд рифей нутгийн ихэнх хэсгээр дунд дээд нэгтгэлгээ геологийн хэв шинж тархсан нь харагдаж байна. Геологийн хэв шинжийн хувьд Өндөр-Улаан сум нь баруун-Завсрын Үе, хойд хэсгээр граувакк флишолд ба бөсөл тив гаралт чулуулгийг оролцуулаад, нуурын Орчим- Улаан ба алаг өнгөт тив гаралт чулуулгийн саарал өнгөт элс сайргархаг ба элс Хайрхархаг чулуулаг, зүүн- тунамал чулуулгийн хэв шинжид хуваагдаж байна.

Тектоникийн хэвшлүүд

Дунд ба шинэ төрмөлийн эриний голлох хотгорууд-Цахиурлаг-Карбонатлаг хурдсын, варисцид Геосинклиналын нэгдэл, а-төвийн тектоникийн мужлалд хамрагдана. Өндөр-Улаан сумын ихэнх Хэсгийг дээд эрт төрмөлийн Орхон Тамирын бэлчирээс урагшаа дээд эрт төрмөлийн молассын Нэгдэл, Чулуут сумтай хиллэж буй хэсгээр- хүрмэн чулуу, варисциуд геосинклинал, нуур орчим болон өмнө - доод дунд төрмөлийн молассын нэгдлийн эрин мөн дээд эрт төрмөлийн, Тариат сумтай хиллэж буй- дээд рифей кембрийн, рифей нэгдэлд хамаарагдана.

Дөрөвдөгчийн хурдасны тархалт

Архангай аймгийн Өндөр-Улаан сум Дөрөвдөгчийн ангилагдаагүй хурдас мөн орчин үеийн хурдас тархсан. Чулуут сумтай хиллэж буй хэсгээр -Дээд дөрөвдөгч орчин үеийн/голын/, дөрөвдөгчийн ангилагдаагүй хурдас, эльвийн десерцийн, делювийн дөрөвдөгч ангилагдаагүй хурдас, өмнө хэсгээр- Нуур голын дээд дөрөвдөгч, дээд дөрөвдөгч орчин үеийн хурдас, баруун хэсгээр- Эльвийн дөрөвдөгч ангилагдаагүй хурдас, зарим хэсэгтээ коллювийн хурдас бүхий Дөрөвдөгчийн өмнөх үеийн чулуулаг, дээд дөрөвдөгчийн хурдас тархсан байна.

Газар чичирхийллийн муж

Архангай аймгийн Өндөр-Улаан сум газар чичирхийллийн муж- 8-9 балл ба газар хөдлөлтийн голомт үүсэж болох бүс /Рихтерийн шатлалын магнитуд/ талбайгаа- 6.6-7, шугаман- 6.6-7.0 хүчтэй газар хөдлөлтийн бүсэд багтдаг.

Цэвдгийн тархалт

Цэвдгийн мужлалд алаг цоог ба ховор алаг цоог тархсан бөгөөд нутгийн баруун, хойд хэсгээр улирлын цэвдэг чулуулаг- Хөндий хотгорын жилийн дундаж температур 00-+20 С улирлын хөлдөлтийн гүн 3.0-4.5 м 2.5-5.0 зүүн хэсгээр-жилийн дундаж температур +30-+100 С улирлын хөлдөлтийн гүн 2.0-4.0, 2.0-4.5м байна.

Усан сүлжээ

Өндөр уулын түргэн урсгалт гол болох Чулуут, Суман, Хануй тэдгээрийн ай савд баруун зүүн гараас бэлчирлэн цутгах Баянгол, Азрага, Номгон, Шаргачин,Шавар, Бэлх, Бор бургасны голууд, Шанд Хөтөл, Шар булаг, Элст, Мараат, Усан толгой, Хадат, Шинэ булаг, Салаа Сонгинот зэрэг 200 гаруй булаг шандтай. Зөвхөн Чулуут гол Цахир солгойтоос Үхэр чулууны гарам хүрч, Суман голтой нийлээд Даага Шаргачин хүртэл нийт 108 км урсахдаа олон мянган га талбайгаас усаа цуглуулан 100 шахам гол горхийг ай савандаа нийлүүлдэг. Мөн Бүрдийн нуурууд, Авдартай, Хаяа, Сагсай, Ногоон нуур зэрэг 10 гаруй жижиг нуур бий. Өндөр-Улаан сумын нутагт эмчилгээнд зориулан ууж, сүсэглэн бишэрдэг. Бэлх, Булган, Төмөртийн хүйтэн рашаанууд байх бөгөөд амралт сувилал, алжаал тайлахад тохиромжтойгоос гадна байгалийн үзэсгэлэнт нутаг юм.

Гол мөрний усны горим -Хаврын шар усны ба дулааны улирлын хур борооны үертэй гол-хавар-зуны шар усны үертэй гол, дулааны улирлын хур борооны үертэй гол Архангай аймгийн Өндөр-Улаан сумын нутагт орших гол мөрд умард мөсөн далайн ай савд багтдаг. Энэхүү ай савд Дэлгэр мөрөн, Сэлэнгэ мөрөн, Орхон, Хануй, Тамир, Идэр гэх мэт гол мөрөн орно. Нэгж талбайд ногдох голын нийлбэр урт км/км² Өндөр-Улаан сум хойд хэсгээр 0.10-0.15, харин өмнөд хэсгээр 0.05-0.10. Ус зүйн сүлжээний нягтшил их байгаа нь хур тунадас их ордогтой холбоотой.

Гол мөрний нийлбэр урсац

Гол мөрний нийлбэр урсац /мм/ хойд болон зүүн 25-50мм, харин өмнөд баруун хэсгээр 50-100мм. Гадаргын урсац /мм/ 25-50 мм, газрын доорх урсац 25-50 мм, газар нутгийн чийгшил 200-250 мм, ууршилт 250 мм дээш, усны гадаргаас уурших ууршилт 400-600 мм. Харин гол мөрний усны горим хаврын шар ус, зуны хур борооны усаар үерлэдэг гол, газар доорх ус-20%, цасны ус 25%, хур борооны ус- 55%, гол мөрний мөсний горим 160-180 байгаа нь харагдаж байна.

Гидрогеологийн судалгааны тойм

Газрын доорх усны ашиглалтын хайгуулын судалгааг 2011 онд явуулсан тухайн бүс нутагт 1960-иад оноос өмнө аливаа шатны гидрогеологийн төрөлжсөн талбайн судалгаа хийгдээгүй байжээ. Харин Архангай аймгийн төв-Цэцэрлэг хотын

дэвсгэр бүсийн хэмжээнд 1960-иад оноос эхлэн анхны ганцаарчилсан өрөмдмөл худгийг гаргаж, тоноглон ашиглаж эхэлсэн байна. Тус хотын дэвсгэр талбайд 1982 он хүртэлх хугацаанд тодорхой системгүй нэлээд эмх замбараагүй байдлаар тарааж (нэгдсэн сүлжээнд холбогдоогүй) байрлуулсан тодорхой тооны (нийт 17 ш байсан боловч одоогоор тэдгээрийн ихэнх нь ашиглалтаас гарч тодорхой эзэмшилгүйн улмаас бүрэн устаж “хаягдсан” байна) өрөмдмөл худгийг тухайн үеийн төр, захиргааны байгууллага болон тодорхой аж ахуйн нэгж, үйлдвэр, аж ахуйн газрын төвлөрсөн бус усан хангамжийн хэрэгцээнд зориулан тэдний мэдэлд харьяалуулан ашиглаж иржээ.

Төвлөрсөн бус усан хангамжийн зориулалттай эдгээр ашиглалтын худгуудын эргэн тойронд ариун цэвэр, эрүүл ахуйн нэг, хоёр дугаар дэглэмийн хамгаалалтын бүсүүдийг тусгайлан тогтоож, холбогдох төрлийн арга хэмжээ, шаардлагатай хязгаарлалтыг хийх боломжгүй байсан.

Энэхүү тухайн үеийн засаг, төрийн хамтарсан 28-р тогтоолын дагуу 1982 онд Цэцэрлэг хотын төвөөс баруун урагшаа дунджаар 5.5 км зайд Урд тамирын голын хөндийн ай савын бүсэд нийт 0.5 х 5.0 км² зурвас талбайд уг голын зүүн талын татмын хэсэгт түүний гольдрилоос 120.0 м зайд аллювийн гарал үүсэлтэй дээд дөрөвдөгч-орчин үеийн сэвсгэр хурдасны зузаалагт газрын доорх усны урьдчилсан ба нарийвчилсан хайгуулын гидрогеологийн судалгааг явуулж, зохих эерэг үр дүнд хүрчээ.

Гидрогеологийн нөхцөл

Ашиглалтын хайгуулын гидрогеологийн судалгаанд хамрагдсан дэвсгэр талбайн хэмжээнд тухайн бүс нутгийн шинж төрхтэй гидрогеологийн нөхцөлийг илэрхийлж буй газрын доорх усны тархалт, бүрэлдэн тогтолтын өвөрмөц байдал болон геологийн тогтцын суурь онцлогийг үндэслэн, гидрогеологийн давхарга зүйчлэлийн хувьд дараах уст үе давхарга, газрын доорх усны бусад хуримтлал, бөөгнөрлийг ялгаж байна. Үүнд:

- Аллювийн гарал үүсэлтэй дээд дөрөвдөгч - орчин үеийн сэвсгэр хурдасны уст үе давхарга (aI_{QIII-IV})
- Триасын үеийн гүний шургамал чулуулгийн массив дахь алаг цоог тархалттай газрын доорх ус (γT)
- Дунд-дээд карбоны настай хувирмал-тунамал чулуулгийн зузаалаг дахь алаг цоог тархалттай газрын доорх ус (C₂₋₃).

Хөрсөн бүрхэвч

Архангай аймаг нь Хангайн хөрсний их мужид хамаарагдана. Тус их муж Хангай Хэнтий, Хөвсгөлийн уулс Монголын төв ба Дорнодын тал нутгийг хамрах тул байгалийн нөхцөл байдал хөрс ландшафтын хувьд маш олон янз. Монгол орны хөрс газарзүйн мужлалд нугат хүрэн хөрс уулсын хоорондох ам хөндий, голын дэнж, нууруудын хонхор уулын бэл хормойд хар хүрэн хөрсний тархалтын хил заагийн доторх харьцангуй чийглэг хотос нам газрыг дагаж тогтворжино. Энэ хэв шинжийн хөрс гарал үүслийн хувьд гол төлөв нугын ба нугат- аллювийн хөрснөөс уламжлалтай. Хангайн хойд хэсгийн 1900-2000 м үнэмлэхүй өндөрт орших Цэцэрлэг, Бүрэнхаан, Цагаан-Уул, Ар булаг орчмын тэгшивтэр өндөрлөг газар бараг туждаа нугат хээрийн хөрстэй.

Уулын хар шороон хөрс-Энэ хэв шинжийн хөрс уулын ойт хээрийн бүсийг бүрдүүлэгч гол хөрсний нэг бөгөөд ойтой хиллэх газраар уулын өвөр хажууд,

хуурай хээртэй хиллэх газраар уулын ар хажууд, нугат хээрийн болон алаг өвст-
үетэнт чийгэрхэг, хээрийн ургамалшил доор тогтворжино.

Уулын хар шороон хөрс Орхон, Сэлэнгэ, Онон, Улзын сав нутгийн дундаж өндөр
уулс, Хэнтийн өмнөд, Их Хянганы салбар уулст 1000-1100 м-с 1700- 1800 м-н
үнэмлэхүй өндөрт тархах ба улсын нийт нутгийн 5.3%-тай тэнцэх хэмжээний
талбайг хамарна.

Ургамлан нөмрөг

Хээрийн ургамалшил нь хойноосоо урагшаа нугын хээр, жинхэнэ хээр, цөлжүү хээр
гэсэн дарааллаар солигдон тархжээ. Өвс ургамал нь нутгийн алаг хиаг, хялгана,
жигиг дэнлүүрт, үет хялгана бургас, шугуйн алаг өвс ургах боловч говь хээрийн
бүсэд ургадаг ургамал, цэцэгтэй эмийн ургамлаас говийн ганга, Өгий нуурын зүүн,
зүүн өмнөд тал нутгаар цагаан түрүү, зээргэнэ, Зэгэстэйн баруун, зүүн урд талын
нутгаар ургаж хүнсний зориулалтад хэрэглэх гоньд жууцай, мэхээр Орхон голын
сав газарт ургана.

Архангай аймгийн Өгий нуур сум нь Өлзийт сумтай хиллэж буй хэсгээр- сөөг,
чулуусаг алаг өвс ба ботуульт бүлгэмдэл, Хашаат сумтай хиллэж буй болон
нуурын орчим -сөөгт ба жигиг бутлаг үетэн, өмнө- сөөг, баруун- жигиг бутлаг үетэн
хялганат, сөөг, чулуусаг алаг өвс ботуульт бүлгэмдэл тархана. Алаг өвс-хялганат
бэлчээр нь уулын хээрийн хар хүрэн хөрс дагаж уулын энгэр бэл, хормой, ухаа
гүвээ ам хөндийгөөр тархана.

Амьтны аймаг

Хөвч, хангай, тал хээр хосолсон эл нутагт буга согоо, гахай, бор гөрөөс, дорго
жирх, хэрэм, хүдэр, туулай, чандага, үнэг, хярс, мануул тарвага, зурам, хяр хэцээр
нь чоно шилүүс, үнэг зэрэг үслэг антай. Уул тагийн өндөрт тас, ёл, цармын бүргэд
эргэж байхад зуны улиралд хун, галуу нугас, тоодог, тогоруу, аймаглан ирж,
нутгийн шувуу болох тоншуул, бэг баатар, сар, шонхор, шар шувууд өвөлжиж,
агнуурын шувууд болох хур сойр, ятуу, сүрэглэн нутаглана. Суман, Чулуут голд
тул, зэвэг, цурхай, цулбуурт, хадран, хайрс зэрэг агнуурын загасаар элбэг.

Түгээмэл мэргэчид

Монгол орны нутаг дэвсгэр байгалийн газарзүйн хувьд нэн өвөрмөц онцлогтой учир
бүс, бүслүүр үүсэж үүнд зохицон амьдрах амьтны аймаг нь ихээхэн баялаг
бүрэлдэхүүнтэй юм. Иймд тус оронд өндөр уулын тагийн бүслүүрээс авхуулаад
цөлийн бүс хүртэлх бүхэл бүс бүслүүрийн амьтад амьдрах нөхцөл бүрджээ.
Архангай аймгийн Өгий нуур сумын хөхтөн амьтан үлийн цагаан оготно жилийн
турш байдаг. Зүүн өмнө- оготно баруун хойд- монгол огдой байна. Үлийн цагаан
оготно их байх нь бэлчээрийг ихээр сүйтгэдэг.

Шувуу

Тус сумын нутагт улаан номд орсон хар тогоруу Орхон голын сав, Тамирын адгаар
зусдаг. Баруун хэсгээр ойт хээрийн шувуу-цагаан дэглий, бор галуу ангир, алаг
шунгаач, сохор элээ, намгийн цагаан элээ, шилийн сар, цармын бүргэд, идлэг
шонхор, хайрганы хөгчүү, харин хойд, өмнө зүүн хэсгээр уулын хээрийн шувууд
болох хилэн омруут ахууна, тураг гогой, ангир, алаг шунгаач, сохор элээ, намгийн
цагаан элэгт, цармын бүргэд, ёл, эдлэг шонхор, хайрганы хөгчүү зэрэг шувуудтай.

Загас

Манай орны уулархаг нутгийн гол мөрөн, нуур, говийн шорвог давст нуурт 11 овог,
36 төрөлд хамаарах 75 зүйлийн загас байна. Нуур, голуудын газарзүйн байршил,

хэв шинж, амьдрах орчны онцлогоос хамааран загасны зүйлийн бүрдэл харилцан адилгүй байх бөгөөд улаан нүдэн, цурхай, зэвэг, алгана, тул гутаар, бэс загас, мөнгөлөг хэлтэг, цурхай зэрэг Орхон голын савд байдаг 14 зүйл загас байдаг.

Эдийн засаг, хүн ам

Өрх, хүн ам

Манай аймаг 2020 оны эцэст урьдчилсан байдлаар 27.4 мянган өрх, 94.9 мянган хүн амтай байна. Нийт хүн амын 49.8 хувийг эмэгтэйчүүд эзэлж хүйсийн харьцаа 100.7 байна. Өрх хүн амыг байршлаар нь авч үзвэл нийт өрхийн 19.5 хувь нь буюу 5.3 мянган өрхийн 16.9 мянган хүн сумын төвд, 20.4 хувь буюу 5.6 мянган өрхийн 20.6 мянган хүн аймгийн төвд оршин сууж байна. Нийт өрхийн дотор 2 ихэр хүүхэдтэй 282 өрх байгаа бол 18 хүртэл насны 4 ба түүнээс дээш хүүхэдтэй 1903 өрх байна. 2297 ганц бие өндөр настан өрх байгаагийн 69.8 хувь нь 55 ба түүнээс дээш насны эмэгтэй байна. Аймгийн дүнгээр өрхийн дундаж ам бүл 3.5, хүн амын нягтрал 1 км²-д 1.7 байна. Аймгийн хэмжээгээр 90-99 настай 93 хүн, 100-аас дээш настай 4 хүн байна. Өрх толгойлсон 2625 эмэгтэйчүүд байгаагийн 8.9 хувь нь 6 ба түүнээс дээш ам бүлийг тэжээж байна. Аймгийн хэмжээнд 1474 өнчин хүүхэд байгаагийн 6.0 хувь нь бүтэн өнчин хүүхдүүд байгаа ба 34.1 хувийг 0-9 насны хүүхдүүд эзэлж байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй 3669 хүн байгаагаас 1439 нь эмэгтэй, төрөлхийн хөгжлийн бэрхшээлтэй 1722 хүн байна.

Ажилгүйдэл, ажлын байр

12 дугаар сарын 31-ний байдлаар хөдөлмөр эрхлэлтийн албанд бүртгэлтэй ажил идэвхтэй хайж байгаа 1010 ажилгүй хүн байгаагийн 49.2 хувь нь буюу 497 нь эмэгтэйчүүд байна. Хөдөлмөрийн насны 10.0 мянган хүн тутамд 155 ажилгүйчүүд ноогдож байгаа бөгөөд өнгөрсөн оныхоос бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийн тоо 14.1 хувиар буурсан байна. Бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийн 99.5 хувь нь боловсролтой иргэд байгаагаас 146 нь дээд, 38 нь тусгай дунд болон мэргэжлийн анхан шатны, 785 нь бүрэн болон бүрэн бус дунд, 36 нь бага боловсролтой хүмүүс байна.

БҮЛЭГ 4. ТӨСЛИЙН ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛҮҮД, БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ

БОННУ-ний тайлангийн Бүлэг-2-т Архангай аймгийн Эрдэнэбулган сумын нутагт дэвсгэрт хэрэгжиж буй “Мах боловсруулах үйлдвэр” төслийн байгаль орчин болон тухайн нутгийн ард иргэд, оршин суугчдад нөлөөлөх нөлөөллийн талаар тусгасан болно. Сөрөг болон зайлшгүй гарах нөлөөллийг хэрхэн багасгах, бууруулах арга хэмээ, зөвлөмжийг БОННУ-ний тайлангийн Бүлэг-3-т тусгасан ба төсөлд ашиглагдах шатах тослох материалаас үзүүлэх нөлөө, эрүүл мэндийн эрсдэлийн үнэлгээг эрсдэлийн үнэлгээ, менежмент хэсэгт тусгасан. Болзошгүй нөлөөлөл, тэдгээрийг хэрхэн багасгах, бууруулах арга замуудыг тус бүрд нь товч өгүүлэв.

4.1. АГААРЫН ЧАНАР

Болзошгүй нөлөөлөл. Мах боловсруулах үйлдвэрийн төслөөс агаарын чанарт нөлөөлж буй гол нөлөөлөл нь дотоод орчинд явагдах үйлдвэрийн процесс, хог хаягдлын цэгээс үүсэх үнэрийн бохирдол байгаа бол болзошгүй нөлөөлөл нь машин техникийн хөдөлгөөнөөс үүсэх тоосжилт, дотоод шаталтын хөдөлгүүрээс гарах хорт хийн бохирдол, дуу шуугианы нөлөөлөл зэрэг байна.

Нөлөөллийг бууруулах арга зам.

- Төслийн үйлчилгээнд ашиглагдах тээврийн хэрэгслүүдийн орчны агаарт бий болгож байгаа бохирдлыг багасгах үүднээс тэдгээрт засвар үйлчилгээг тогтмол хийх, чанар сайтай шатах тослох материал утааны шүүлтүүр ашиглах, утаанд хяналтын хэмжилтийг сар тутам хийлгэж байхаас гадна, ашиглалтын хугацаа дууссан тээврийн хэрэгслийг ашиглалтаас гаргах зэрэг арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлэх
- Төсөл хэрэгжих орчмын агаарт жилд 2-оос доошгүй удаа буюу 1, 8-р саруудад орчны агаараас сорьц дээж авч, мэргэжлийн байгууллагаар шинжилгээ хийлгэж, түвшнийг тодорхойлуулан, заавар зөвлөмж авч ажиллах
- Агаарын бохирдлыг бууруулахаар төрөөс хэрэгжүүлж буй дэвшилтэт шинэ технологийг нэвтрүүлэх талаар явуулж байгаа арга хэмжээнүүдийг дэмжиж ажиллах
- Төсөлд ашиглагдаж буй тээврийн хэрэгслийг галын аюулгүйн төхөөрөмжөөр бүрэн тоноглох; Авто тээврийн хэрэгслийг жил бүр үзлэгт хамруулж, агаарын бохирдлын төлбөрийг төлөх, тээврийн хэрэгслийн засвар үйлчилгээг цаг тухайд нь хийх

4.2. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ

Болзошгүй нөлөөлөл

Мах боловсруулах үйлдвэрийн барилга байгууламжийг байгуулах бүтээн байгуулалтын явцад болон түүнтэй холбоотой унаган төрхөө алдаж эвдрэлд орох бөгөөд эдгээр болзошгүй нөлөөллүүдийг дор багцлан үзүүлэв. Үүнд:

- Мал нядалгаанаас гарах арьс, үс ноос, толгой, шийр зэрэг хатуу хог хаягдлыг тусгайлан бэлтгээгүй талбайд ил задгай хаях, хадгалах, зөвшөөрөгдөөгүй хогийн цэгт хаях зэргээр хөрс бохирдох
- Малын шивтрээр хөрс бохирдсоноор шивтрийн бохирдол нь агаар, хөрсний усны чанарт нөлөөлөх

- Мах боловсруулах үйлдвэрийн үйл ажиллагаанд ашиглагдаж буй автомашины болон явган хүний замын орчимд хөрсний элэгдэл эвдрэл үүсэх, шимт хөрс зулгарах, хөрс сулрах, тоос шороо дэгдэж, агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх
- Хог хаягдлын цэгийн орчимд хөрс дарагдах, биологийн бохирдол үүсэх, шимэрхэг байдал алдагдах эрсдэл үүснэ.
- Тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаатай холбоотой шатах, тослох материал, нефтийн бүтээгдэхүүн хөрсөнд нэвчиж хөрс бохирдуулах.
- Мах боловсруулах үйлдвэрийн үйл ажиллагаа, түүний хог хаягдлаас үүсэх тоосжилт нь ургамлан бүрхэвч дээр бууж хуримтлагдан ургамлын ургах чадварыг алдагдуулах

Болзошгүй нөлөөлөл, бууруулах арга хэмжээ.

Төслийн үйл ажиллагаанаас газрын хэвлийд үзүүлэх нөлөөлөл харьцангуй бага бөгөөд газрын гадарга, хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахын тулд дараах арга хэмжээнүүдийг төлөвлөн хэрэгжүүлэх нь зүйтэй юм. Үүнд:

- Тухайн төслийн барилга байгууламж, үйл ажиллагаа нь орчны суурьшил, нягтрал, хүрээлэн буй орчны даац хэвийн байх нөхцөлийг алдагдуулахгүй байхаар төлөвлөгдсөн байх
- Хатуу хог хаягдлаар дамжин хөрсөн бүрхэвч бохирдохоос сэргийлэн хог хаягдлын цэгийн талбайн суурийг бетондох
- Аммиакаас технологийн дагуу хадгалаагүйгээс хөрсөнд алдагдаж бичил биетэн, хүний эрүүл мэндэд муугаар нөлөөлөхөөс сэргийлэн үйл ажиллагаа явуулж байгаа агуулах, газруудын шалыг химийн үйлчлэлд тэсвэртэй зузаан материалаар хийх.
- Хашаа, хязгаараас гадна элдэв, хог хаягдал хаяхгүй, газрын төрх, төслийн талбайн хөрсийг эвдэхгүй, хөндөхгүй байх арга хэмжээг хэвшүүлэх
- Хөрсөнд шатах тослох материал алдагдахаас сэргийлэх.
- Хатуу хаягдлыг ахуйн гарал үүслээр нь ялган ангилж, хураан хуримтлуулах зориулалтын цэг төлөвлөн байршуулах
- Төслийн талбай орчмын зам харилцааг сайжруулах, тээврийн хэрэгслийг нэг чиглэлийн хатуу хучилттай замаар зорчуулах
- Тус үйлдвэрийн талбайд зүлэг, мод нэмж тарих
- “Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль”-ийн 7.2.1-р заалтад “...Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага тогтоосон цэгээс бусад газарт хөрсийг хог хаягдлаар бохирдуулахгүй байх” заалтыг хэрэгжүүлэх,

4.3. УРГАМЛАН НӨМРӨГ

Орчны тохижилт: Үйлдвэрийн хашааны сул чөлөөтэй талбайг үр ашигтай ашиглах, орчны тохижилтыг бий болгохыг зөвлөж байна.

Төслийн талбайн хөрс ургамлыг элэгдэл эвдрэлээс хамгаалах, ногоон байгууламж байгуулах талаар дор дурдсан зөвлөмжийг мөрдлөг болгон ажиллахыг төсөл хэрэгжүүлэгчид зөвлөж байна. Үүнд:

- Барилга байгууламжийн үйл ажиллагаанаас талхлагдсан ургамал, элэгдсэн хөрсийг нөхөн сэргэх зорилгоор хар шороон хөрсийг зөөвөрлөн авчирч хөрсжүүлэх элэгдсэн хөрсийг байнга сэргээж байх
- Байгуулалтын ажлын явцад эвдрэлд орсон хөрсийг нөхөн сэргээж, барилга объектын талбайгаас бусад сул газрыг бүрэн хэмжээнд зүлэг ургах нөхцөлөөр

бүрэн хангах, ургамалжуулах, тариалсан ургамлыг тухай бүр нь арчилж тордох арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж байх

- Тарималжуулалтыг технологийн горимын дагуу явуулах шаардлагатай ба мэргэжлийн байгууллагаас технологийн нэмэлт заавар, зөвлөгөө авч хэрэгжүүлэх Аль болох тухайн орчинд ургадаг, дасан зохицох чадвартай мод, бут, сөөг, олон наст ургамлыг хольж тариалах нь зүйтэй.

4.4. ГАДАРГЫН БОЛОН ГАЗРЫН ДООРХ УС

Болзошгүй нөлөөлөл

Газрын доорх усны чанар. Үйлдвэрийн үйл ажиллагаанд хэрэглэгдэх химийн бодис асгарах, түүхий эд ил задгай хадгалах, үйлдвэрийн болон ахуйн хог хаягдал ил задгай хаяснаар хөрсөн бүрхэвчээр дамжин гадаргын болон газрын доорх усанд нэвчих бохирдол үүсэх; хур бороо, үерийн усаар гадаргын угагдлаа үүсэн улмаар гүний усыг бохирдуулах; уурхайн үйл ажиллагаанаас үүсэх хатуу хог хаягдал зэргийн үлдэгдэл угаагдан хөрс, газрын хэвлийг бохирдуулах улмаар гүний усыг бохирдуулах

Болзошгүй нөлөөлөл, бууруулах арга хэмжээ.

Мах боловсруулах үйлдвэрийн үйл ажиллагааны үе шатанд усан орчинд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулахад дараах зөвлөмжийг хэрэгжүүлэн ажиллана. Үүнд:

- ✓ Тоног төхөөрөмжийн гэмтлээс болж шат дамжлагуудад усны алдагдал гарч болзошгүй учир хаалт, хавлагуудын бүрэн бүтэн байдлыг шалгаж, тэдгээрийг элэгдэж гэмтэхээс сэргийлэх арга хэмжээ авах.
- ✓ Үйлдвэрээс гарах бохир усны онцлог нь их хэмжээний өөх тос, цус, органик бохирдол агуулсан байдаг тул үйлдвэрийн хэсгээс гарах шугам хоолойд механик, физик цэвэрлэгээний сараалж, тос баригчид хяналт тавьж ажиллах шаардлагатай.
- ✓ Тоног төхөөрөмжийн урсгал засварыг тусгай графикийн дагуу хийж байх
- ✓ Хаягдал усны цэвэрлэгээний түвшин, чанар найрлагад мониторингийн хяналтыг тогтмол хийх
- ✓ Үйлдвэрээс гарч буй Хаягдал бохир усыг Хүрээлэн байгаа орчин. Усны чанар. Ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлэх хаягдал ус. Ерөнхий шаардлага MNS 6561:2015 стандарт нийцүүлэн аймгийн бохир усны шугам хоолойд нийлүүлэх үйлдвэр нь биологийн цэвэрлэх байгууламж болох.
- ✓ Үйлдвэрийн үйл ажиллагаанд хэрэглэгдэх усны хэрэглээг норм стандартын дагуу ашиглах, усны хэмжээнд хяналт тавих,

4.5. АМЬТНЫ АЙМАГ

Төслийн талбай орчмын нутгийн амьтны аймаг. Дэд бүтцийн салбарын хөгжлийг даган үйлдвэр үйлчилгээ, аж ахуй, орон сууц, гэр хороолол, тээврийн хэрэгсэл нэмэгдсэнээр хүрээлэн байгаа орчиндоо үзүүлэх сөрөг нөлөө улам бүр өссөөр байна. Ийнхүү амьтан ургамлын аймгийн экосистемийн шинж төрх алдагдаж, амьтны зүйлийн бүрдэлд хот суурин, хүний ойр орчимд амьдрах синантроп зүйлүүд голлох болжээ.

Болзошгүй нөлөөлөл, бууруулах арга зам. Энэхүү төслийн зүгээс байгалийн амьтны аймагт сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх нь бага болно. Төслийн хэрэгжилтийн үед үүсгэж байгаа нөлөөлөл нь хог хаягдлаас үүсэх бохирдол түүнд татагдах хүнд ойромсог амьтад болох сохор элээ, алаг шаазгай, хар хэрээ, нохой, муур, мэрэгч төрлийн амьтад бөөгнөрөх, хог хаягдлаар хооллох, өвчин тахал үүсгэх үзэгдэл

АРХАНГАЙ АЙМГИЙН ЭРДЭНЭБУЛГАН СУМЫН НУТАГ ДЭВСГЭРТ БАЙРЛАХ
“ ХАНГАЙН ХҮНС ” ХХК-ИЙН “МАХ БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭР” ТӨСЛИЙН
2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

бөгөөд төсөл хэрэгжүүлэгчийн хэрэгжүүлж буй газар ашиглалтыг сайжруулах, хатуу хог хаягдлын цэгийг тохижуулж янзлах ажил нь тухайн нөлөөллийг бууруулна.

БҮЛЭГ 5. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ

Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, үнэлгээний зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг хянах, илрүүлэх үндсэн зорилго бүхий эрхзүйн баримт бичиг юм.

“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК-ийн “Мах боловсруулах үйлдвэр” төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг Монгол Улсын байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай шинэчилсэн хууль, БОАЖСайдын 2014 оны 04 дүгээр сарын 10-ны А-117 дугаар тушаалын 4 дүгээр хавсралт болон БОАЖ Сайдын 2019 оны 10 сарын 29-ний өдрийн А-618 тушаалын хавсралтын дагуу холбогдох дүрэм журмын шаардлагад нийцүүлж боловсруулав.

Хүснэгт 5. БОМТөлөвлөгөөний зардлын задаргаа

№	Ажлын нэр	Зардал (мян.төг)
1	Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний зардал	3 100.0
2	Байгаль орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрийн зардал	1 704.0
3	Олон нийтэд тайлагнах	200.0
4	Байгаль орчны менежмент төлөвлөгөөний нийт зардал	5 004.0

5.1. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө (БОХТ) нь албан ёсны баримт бичиг бөгөөд байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах талаар авч хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөө юм.

Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд үйлдвэрийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд нөлөөлөх нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ, шаардагдах хөрөнгө зардал, дагаж мөрдөх дүрэм журам, стандартуудыг нэгтгэн үзүүлсэн. Байгаль орчны хамгаалах төлөвлөгөө (БОХТ) нь байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээнүүдийн товч тодорхойлолт бөгөөд хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрийн хариуг үндэслэн жил бүр шинэчлэн, сайжруулж байх шаардлагатай юм.

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын 2013 оны 04 дүгээр сарын 24-ны өдрийн А-126 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралтын 2.1-д **“Төлөвлөгөөт аудитыг хоёр жил тутамд, төлөвлөгөөт бус аудитыг Засаг дарга, эсхүл байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага аудит хийлгэх шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд хийнэ”** хэмээн заасны дагуу аж ахуйн нэгж өөрийн зардлаар аудит хийлгэнэ.

Байгаль орчин-эдийн засаг

“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК-ийн “Мах боловсруулах үйлдвэр” төсөл нь улс орон болон бүс нутгийн ашиг орлогыг нэмэгдүүлэхэд тодорхой үүрэг гүйцэтгэнэ. Улс орны төсөвт:

- Ашгийн татвар
- Хүн амын орлогын албан татвар
- АТӨЯХАТ
- Нийгмийн даатгалын шимтгэл зэрэг төлбөрүүдийг оруулна.
- Газар ашигласны төлбөр
- Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар
- Ус ашигласны төлбөр ашиглахтай холбогдох татвар, төлбөрүүдийг оруулна.

Мөн байгаль орчныг хамгаалах зардлыг жил бүр үндсэн үйл ажиллагааны төсөвт тусгаснаар БОХТ ба БОХШХ-т тусгагдсан арга хэмжээнүүд бүрэн хэрэгжинэ.

Байгаль орчин-Удирдлага зохион байгуулалт

“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК-ний байгаль орчин хариуцсан ажилтан БОХТ болон БОХШХ-ийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж, хэрэгжилтийн үр дүн болон дараагийн жилүүдэд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээнүүдийг тусгасан тайланг компанийн удирдлага болон байгаль орчин хариуцсан бүх шатны төр, захиргааны байгууллагад танилцуулах үүргийг хүлээнэ.

Байгаль орчны бодлого, зорилго

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь байгаль орчинд онцгой анхаарал тавьж түүнд нөлөөлж болзошгүй аливаа нөлөөллийг багасгах үүрэгтэй. Үйл ажиллагаагаа явуулж эхлэхээс өмнө өөрийн албан хаагчид болон хамтран ажиллах бусад байгууллагыг байгаль орчин хамгаалах бодлогод хамруулахаар төлөвлөх хэрэгтэй. Байгаль орчинд нөлөөлөх нөлөөллийг багасгах, байгаль орчны талаарх дүрэм журмыг биелүүлэх зэргээр өөрсдийн бүх албан хаагчид, гэрээлэгчид өөрсдийн үүргийг биелүүлж ажиллахаар төлөвлөгөөндөө тусгасан байх.

Хөрөнгө санхүүгийн эх үүсвэр

Жил бүрийн санхүүгийн төлөвлөгөөний байгаль орчин, ажилчдын эрүүл мэндийг хамгаалах арга хэмжээний зардалд тусган зарцуулж байх шаардлагатай. Төлөвлөсөн зардлын хэмжээ нь тухайн жил бүр харилцан адилгүй тогтоогдох боломжтой тул тухай бүрд нь тодруулга хийн шинэчлэн тооцно.

Хүснэгт 6. Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээний нийт зардал

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг
1	Сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	300.0
2	Ногоон байгууламж байгуулах төлөвлөгөө	900.0
3	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
4	Түүх соёлын дурсгалыг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
5	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	700.0
6	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	600.0
7	Удирдлага, зохион байгуулалтын чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний нийт зардал	600.0
Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний нийт зардал урьдчилсан байдлаар (1 жилд)		3 100.0

5.2. БАЙГАЛЬ ОРЧИНД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Цаашид хэрэгжүүлэх менежментийн төлөвлөгөө: Төсөл хэрэгжүүлэгч нь байгаль орчны үндсэн бүрдэл хэсгүүд (агаар, ус, хөрс, газрын гадарга, амьтан гэх мэт)–ээр тооцож гаргасан төслийн үйл ажиллагааны хугацаанд биелүүлэх дараах арга хэмжээний ерөнхий төлөвлөгөөг төрийн захиргааны төв байгууллагаар баталгаажуулан, хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Мөн төлөвлөгөөнд байгаль орчин, нийгэм эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл, учирч болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах, сэргийлэх арга хэмжээ, хэрэгжүүлэх хугацаа, шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан болно.

Хүснэгт 7. Байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний зардал

Байгаль орчны бүрэлдэхүүн	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нийт зардал (мян.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	
Агаар	Түүхий эд, материалыг ачиж, буулгах, хаягдлын талбайд үүсэх тоосжилт (PM10, PM2.5)	Гадаад орчны тоосжилтыг дарах зорилгоор усалгааг тогтмол хийж байх /зам талбайн усалгаа/ Гадаад орчны усалгааны багаж хэрэгсэлтэй болох	Үйлдвэрийн талбайгаар хязгаарлагдана.	100.0	4-9 сард долоо хоногт 1 удаа	
		Хатуу хог хаягдлын цэгийг засаж тохижуулах, хог хаягдлыг ангилж хийх зориулалтын тасалгаатай, хогийг ачиж, тээвэрлэх ажилд саад учруулахгүйгээр байршилтай, хогийн цэгийн орчимд тэмдэг тэмдэглэгээтэй байх шаардлагатай.				Хог хаягдлыг бууруулах менежментэд тусгагдсан
	Үйлдвэрээс голчлон задрах хог хаягдал үүсэх бөгөөд хаягдлын буруу хадгалалтаас үүсэх эвгүй үнэр орчинд тархах, амьдрах орчин доройтох, ажилчдын анхаарлыг сарниулах, тав тухтай ажиллах нөхцөлийг алдуулах	Хатуу хог хаягдлыг ангилан хадгалах, зориулалтын саванд цуглуулах, хог хаягдлын цэгийг тохижуулах, ариутгал цэвэрлэгээг тогтмол хийх		Хог хаягдлын менежментэд тусгагдсан.		
	Тээвэрт ашиглаж буй машин техникээс үүсэж болзошгүй хорт хий	Тээвэрт ашиглагдаж буй машин техник тоног төхөөрөмжөөс гарч буй хорт хийн хэмжээ стандарт шаардлагад нийцэж байгааг шалгах, стандартаас илүү хорт хий ялгаруулж буй машин техникийг засварлах, ашиглахгүй байх Төсөл хэрэгжих хугацаанд мэргэжлийн байгууллагаар агаарын сорьц авхуулан шинжилгээ хийлгэж, зөвлөгөө авч байх	БОХШХ-т тусгагдсан хяналтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	Хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгагдсан	Үйл ажиллагааны бүхий л үе шатанд	
Үйлдвэрийн ажиллагаанаас болзошгүй хорт хий	технологи үүсэж болзошгүй хорт хий	Үйлдвэрийн агааржуулах системийг сайжруулах, агаар солилцоог тогтмол хийх, вентилятор суурилуулах	Дотоод төлөвлөлтөөр			
		Ажилчдад амны хаалт, хошуувч, маскийг тогтмол зүүлгэж хэвшүүлэх, хор тайлах бүтээгдэхүүнээр тогтмол хангах,	Дотоод төлөвлөлтөөр			
		Дотоод орчны агаараас агаарын сорьц авхуулан шинжилгээ хийлгэж, дүгнэлт гаргаж байх, дүгнэлтэд үндэслэн цаашид хийх ажлын төлөвлөгөөг гаргаж байх	БОХШХ-т тусгагдсан			
Дотоод орчинд үүсэх дуу шуугиан, доргио чичиргээ	Ажилчдад сонсгол хамгаалах хэрэгсэл /чихэвч/ зүүлгэх, тоног төхөөрөмжүүдийн засвар үйлчилгээг тогтмол хийх, БОХШХ-т тусгагдсан хяналт-шинжилгээг хийж хэвших		Удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээнд тусгагдсан			
Гадаргын болон газрын доорх усан орчин	Бохир усны шугам хоолойн гэмтэл, хаягдлаас үүсэх урсац хөрсний усанд нэвчих, угаалга цэвэрлэгээнээс гарсан бохир усыг ил задгай	Ахуйн бохир ус хөрсөнд алдагдахаас сэргийлэх, үзлэг хяналт тавих, ХАБ, байгаль орчны чиглэлийн сургалтууддаа энэ чиглэлийн мэдээллийг оруулах	Удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээнд тусгагдсан			
		Бохир ус, урсац хөрсөнд алдагдсан тохиолдолд бохирдсон байдлаас шалтгаалан саармагжуулах,	Хөрсийг хусаж авах багаж, хүрз, элс,	200.0	Үйл ажиллагааны бүхий л үе	

АРХАНГАЙ АЙМГИЙН ЭРДЭНЭБУЛГАН СУМЫН НУТАГ ДЭВСГЭРТ БАЙРЛАХ
“ ХАНГАЙН ХҮНС ” ХХК-ИЙН “МАХ БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭР” ТӨСЛИЙН
2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

		цэвэрлэх арга хэмжээ авахад бэлтгэх	шороо зэргийг бэлдэх	шатанд
	асгах зэргээр хөрсний усны чанарт нөлөөлөх	Осол аваар гарсан үед нийслэлийн онцгой байдлын газар болон нийслэлийн байгаль орчны газарт яаралтай мэдэгдэхийн зэрэгцээ түүнийг усан хангамжийн эх үүсвэр болгон ашиглаж байгаа хүний хэрэглээг хязгаарлах нь зүйтэй бөгөөд зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд тэднийг нүүлгэн шилжүүлэх, ус хангамжийн шинэ эх үүсвэр бий болгох, нөхөн төлбөр төлөх зэрэг арга хэмжээг нэн яаралтай авч хэрэгжүүлэх шаардлага үүссэн үед хэрэглэх мөнгөн хуримтлал үүсгэх	Удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээнд тусгасан	
	Ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал хурын усаар угаагдаж, урсац үүсэх, хөрсний усыг бохирдуулах	Хог хаягдлын цэгийг урсац хөрсөнд нэвчихээргүй болгож засаж янзлах, бетон суурийн хамрах хэмжээг нэмэгдүүлэх	Хог хаягдлын менежментэд тусгагдсан.	
Газрын гадарга, хэвлий, хөрсөн бүрхэвч, ургамлан нөмрөг	Ахуйн болон үйлдвэрийн хатуу, шингэн хог хаягдлын нөлөөгөөр хөрсөнд бохирдол тархах	Хатуу хог хаягдлыг тусгай цэгт цуглуулах, гэрээлэгч компани зайлуултал тодорхой хяналт хийх Төсөл хэрэгжих хугацаанд хөрсний дээж авч, итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжилгээ хийлгүүлэх, зөвлөгөө авч байх	Хог хаягдлын менежментэд тусгагдсан.	
	Болзошгүй осол эрсдэл, галын аюулын үед үйлдвэрийн хөргөлтөд ашиглаж буй фреон бодис орчинд тархах, хорт хий ялгаруулах	Аваар, ослын үед хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөтэй байх, ажилчдад осол, аваарын үед хэрэгжүүлэх ажил, үүргийн хуваарь гаргах, яаралтай үед байгаль орчныг хамгаалах багаж хэрэгсэлтэй байх.	БОХШХ-д тусгагдсан.	
			Осол эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээнд тусгагдсан.	
Нийт зардал (мян.төг)			300.0	

5.3. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ, НОГООН БАЙГУУЛАМЖ БАЙГУУЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК-ний Мах боловсруулах үйлдвэр нь өөрийн эзэмшлийн нийт 11564.0м² талбайд үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд эзэмшлийн талбайг бүхэлд нь хатуу хучилттай болгож, барилга байгууламж барьсан байна.

Үйлдвэрийн барилгын үйл ажиллагаанд өртөөгүй Тус компанийн эзэмшлийн газар нь нийт 11564.0м² талбайтай бөгөөд эзэмшлийн талбайн 50 хувь бетонон хучилттай байх бөгөөд ногоон байгууламж байгуулах боломжтой байна. Иймд тус компани нь эзэмшлийн талбайн 10 хувь буюу 1156.4м² талбайд 5 жилийн хугацаанд ногоон байгууламж байгуулах ажлыг зохион байгуулж ажиллана.

Хүснэгт 8. Ногоон байгууламж төлөвлөгөөний зардал

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Нийт зардал (мян.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж
1	Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Нэг тэрбум мод” хөтөлбөрийн хүрээнд ногоон төгөл байгуулах	Төслийн талбайн онцлогт тохиромжтой ногоон төгөл байгуулах	Төслийн талбайд	400.0	2023 онд
3	Ногоон байгууламжийн ургалт сайжруулах, хүнд машин механизм болон хүний үйл ажиллагаагаар хугарч гэмтэх, халцарч, зулгарахаас хамгаалах	Ургалтад анхаарал, хяналт тавих, усалгаа, тордолгоог байнга хийх, арга хэмжээг авах, ногоон байгууламжийн орчимд хаалт, хамгаалалт тавих/цэцэрлэг, зүлэг ногоо урлах	Нийт ногоон байгууламжийн орчимд	100.0	2023 онд
4	Эзэмшлийн талбайн 10 хувьд ногоон байгууламж байгуулах	Мэргэжлийн байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлэх	Төслийн талбайд	400.0	2023 онд
Нийт					900.0

5.4. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Тухайн төсөл хэрэгжиж буй газар нь Архангай аймгийн Эрдэнэбулган сумын нутаг дэвсгэрт үйлдвэрийн бүсэд байрлана. Үйлдвэрийн талбайн 500-1000м талбайд айл байхгүй байна.

5.5. ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Тухайн талбайд түүх соёлын дурсгалт зүйл байхгүй бөгөөд төслийн хэрэгжилтийн үед ямар нэг зүйл илэрсэн үед арга хэмжээ авна.

5.6. ХИМИЙН БОДИС, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК нь Мах боловсруулах үйлдвэрийн үйл ажиллагааны үед үүсэж болзошгүй осол эрсдэлээс хүний эрүүл мэнд, байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, гарсан хор уршгийг арилгах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

Хүснэгт 9. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний зардал

Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Нөлөөллөөс зайлсхийх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нийт зардал /мян.төг/	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж
Халдварт өвчин	Хог хаягдлын цэг болон үйлдвэрийн орчныг цэвэрлэх ариутгах ажлыг тогтмол хийх	Үйлдвэрийн бүс	200.0	2023 онд
	Ажилчдыг нарийн мэргэжлийн эмчийн үзлэгт хамруулах	-	200.0	2023 онд
Үйлдвэрлэлийн болон автомашины осол	Үйлдвэрийн тоног төхөөрөмжтэй ажиллах ажилчдад мэргэжлийн өндөр хариуцлагатай ажиллахыг анхааруулах самбар, сургалт явуулах. Мөн үйлдвэрийн дотоод болон гадаад замд тээврийн хэрэгслээр зорчих дүрэм журмыг мөрдөж ажиллахыг тогтмол сануулж ажиллах	Үйлдвэрийн бүс	300.0	Төслийн хугацаанд
Нийт			700.0	

5.7. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хог хаягдлын менежмент гэдэг нь хүний эрүүл мэнд, байгаль орчинд хог хаягдлаас үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хог хаягдлын эх үүсвэрийг бууруулах, ангилан ялгах, цуглуулах, тээвэрлэх, хадгалах, дахин боловсруулах, эргүүлэн ашиглах, устгах бүхий л процессыг хянаж сайжруулах зохион байгуулалтын арга хэмжээ юм.

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь хог хаягдлын менежментийн хүрээнд цаашдын авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөх, хог хаягдлыг газар дээр нь ангилан ялгах нөхцөл бололцоог хангаж ажиллах үүрэгтэй.

Эзэмшил газрынхаа ойр орчны цэвэрлэгээг тогтмол хийх, үйл ажиллагааны явцад үүсэх хог хаягдлыг тогтоосон цэгт хуримтлуулж тогтмол хугацаанд зайлуулах, ангилан ялгаж дахин ашиглах боломжтой хаягдлыг ашиглах, аливаа зүйлээр бохирдсон хог хаягдлыг саармагжуулах, галын аюулаас хамгаалах, хадгалалт хамгаалалтын арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

Хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгаж хадгалахдаа хогийн сав болон хогийн цэгийг өнгөөр ялгаж зургаар тэмдэгжүүлснээр хуурай хог хаягдлыг стандартын дагуу ачиж, тээвэрлэх хадгалах нөхцөл бүрдэхээс гадна байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй бохирдолгүй амьдрах нөхцөл бололцоо бий болох юм.

Хатуу хог хаягдлаа ялган ангилсны ач холбогдол:

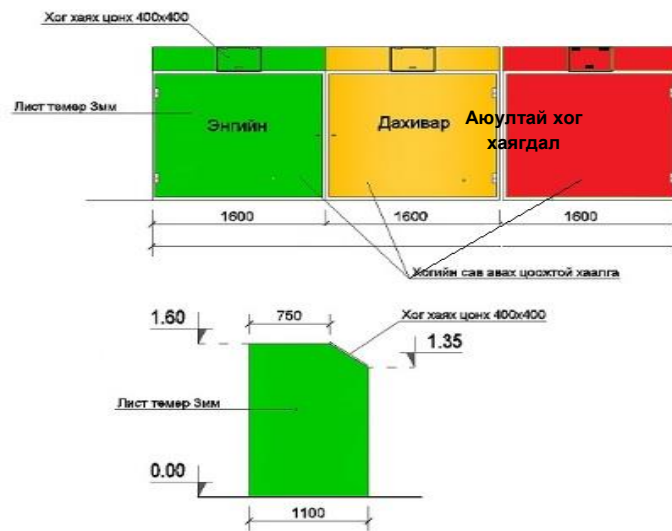
- ✓ Цаас, шил, мод, яс, хуванцар, металл, органик гаралтай хаягдлыг эргүүлэн ашиглах, дахин боловсруулах боломж бий болно.
- ✓ Орчныг бохирдуулах, устгал хийх хогны хэмжээ эрс багасна.
- ✓ Хог хаягдлыг байгаль орчинд халгүйгээр ачиж тээвэрлэх боломж бүрдэнэ.

- ✓ Хүн амын аюулгүй, цэвэр, эрүүл орчинд ажиллах, амрах нөхцөл бүрдэнэ.
- ✓ Амьтан, ургамал, хөрс, усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл багасах зэрэг олон талын ач холбогдолтой юм.

Арьс шир, завод ноос боловсруулах төслийн үйл ажиллагаанаас хатуу, шингэн хог хаягдлыг ахуйн болон аюултай хог хаягдал хэмээн ялгаж тус бүрд нь тохирсон арга хэмжээг авч ажиллана.

Энгийн хог хаягдлын менежмент

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь төслийн талбайд Хог хаягдлын цэгийг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2018 оны 11 дүгээр сарын 17 өдрийн А/443 дугаар тушаалын хавсралт “Энгийн хог хаягдлыг ангилах, цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах үйл ажиллагаанд тавигдах ерөнхий шаардлага”-ын дараах заалтын дагуу барьж байгуулан ашиглах шаардлагатай.

Зураг 2. Хог хаягдлын цэгийн шийдэл

Төслийн талбайд байгуулах Хог хаягдлын цэгийг Зураг 2-д заасны дагуу битүүмжлэлтэй, цоожтой лист төмрөөр хийгдсэн байхаар хийх боломжтой ба хог хаягдлыг энгийн, дахивар, аюултай хог хаягдал зэрэг 3 ангилан ялгах нь зүйтэй.

Хүснэгт 10. Ангиан ялгах хог хаягдлууд

Энгийн хог хаягдал	Дахивар хог хаягдал	Аюултай хог хаягдал
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Хоолны үлдэгдэл; ✓ Хүнсний ногоо, жимсний хальс, үлдэгдэл; ✓ Яс; ✓ Хэрэглэсэн хүнсний тос ✓ Аюултай болон дахин боловсруулах хог хаягдлаас бусад хог хаягдал 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Цаас /хэт бохирдоогүй сонин, сэтгүүл, дэвтэр, бичгийн цаас, төрөл бүрийн боодлын цаас, картон цаас, сүү, жүүсний тетрапак савлагаа/ ✓ Хуванцар /төрөл бүрийн ус, ундааны хуванцар сав, 0,025 мм-ээс дээш зузаантай гялгар уут, баглаа боодол кетчуп, ургамлын тос, бие угаагч шингэн, шампунь, угаалгын шингэний хуванцар сав, гм/ ✓ Хөнгөн цагаан, төмөр, метал, зэс, гууль, тэдгээрээр хийсэн зүйл; ✓ Шил /хүнсний болон бүх 	<p>Аюултай хог хаягдал гэж амьтан, ургамлыг өвчлүүлэх, гэмтээх, тэдгээрийн үр удамд хор хөнөөл учруулах болон байгаль орчны хэвийн төлөв байдалд сөрөг нөлөөтэй хортой, идэмхий, исэлдүүлэгч, шатамхай, дэлбэрэх хог хаягдлыг хэлнэ. Иймд төслийн талбайн машин засварын цехийн үйл ажиллагаанаас гарч буй нефть болон газрын тосны бүтээгдэхүүн агуулж буй сав, савны цэвэрлэгээнд ашигласан цэвэрлэгээний материал, тос тосон</p>

	төрлийн шилэн сав, шилэн эдлэл; ✓ Лааз; ✓ Мод, модон эдлэлийн хаягдал; ✓ Хувцас, даавуун эдлэл; ✓ Савхи, резин; ✓ Өвс, мод.	бүтээгдэхүүн агуулж буй савны хаягдлыг энэ цэгт төвлөрүүлж Хог хаягдал тээвэрлэх машинд ачуулж тусгай цэгт хүргүүлнэ.
--	--	---

Хог хаягдлыг цуглуулахад тавигдах ерөнхий шаардлага

1. Энгийн хог хаягдлыг цуглуулах гэж Хог хаягдлын тухай хуулийн 4.1.8-д заасныг ойлгох ба хуулийн 14 дүгээр зүйлд зааснаас гадна энэхүү тавигдах ерөнхий шаардлагын 2.3.2-2.3.5-д заасан ерөнхий шаардлага хамаарна.

2. Хог хаягдлын тухай хуулийн 14.2-т заасан гэрээнд хог хаягдал цуглуулах төрөл, хэлбэр, хогийн цэгийн байршил, ажиллах цагийн хуваарь, орчны тохижилт, ариун цэврийн шаардлагын талаар тодорхой тусгасан байна.

3. Хог хаягдлыг цуглуулах зориулалт бүхий сав, төхөөрөмж гэж энгийн хог хаягдлыг тээвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах зорилгоор хог хаягдлыг цуглуулж байгаа хог хаягдал үүсгэгчийн ойролцоо байршуулсан савыг хэлэх ба дараах ерөнхий шаардлага хангасан байна.

- а. Хог хаягдал цуглуулах сав, төхөөрөмжийг сум, хорооны Засаг даргын зөвшөөрсөн хэлбэр, хэмжээ, зориулалт болон заасан газарт байгуулна.
- б. Орон сууцны хороолол, нийтийн эзэмшлийн талбай, явган хүн, авто машины хөдөлгөөнд саад учруулахааргүй газар байна.
- в. Хог хаягдал хийсэх, агаар болон хөрсөнд тархах, шингэх, уусах, үнэр тархахгүй нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.
- г. Хог хаягдлын төрөл, ангиллын мэдээллийг ил харагдахуйц байршуулсан байна.
- д. Байгаль орчинд сөргөөр үл нөлөөлөх нөхцөлөөр буюу чанарын шаардлага хангасан байна.
- е. Тээвэрлэх зориулалт бүхий уяа, дэгээтэй, хог хаягдал ачих тээврийн хэрэгсэлд зориулагдсан байна.
- ж. Хог хаягдал цуглуулах зориулалт бүхий сав, төхөөрөмжийн хог хаягдал хадгалах, цуглуулах багтаамж 3 хоногоос ихгүй байна.

4. Хог хаягдал цуглуулах иргэн, аж ахуй нэгж, байгууллагын ажилтан нь дараах ерөнхий шаардлагыг хангасан байна.

- а. Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааны зохих мэдлэгтэй байх;
- б. Хөдөлмөр хамгааллын нэг бүрийн хэрэгсэл хэрэглэх;
- в. Хог хаягдал цуглуулах үйл ажиллагааны бүрэн мэдлэгтэй, хог хаягдал үүсгэгчийн онцлогийг тодорхойлох чадвартай байх.

5. Хог хаягдлын цуглуулахдаа ангилан ялгасан хог хаягдал тус бүрээр цуглуулна.

Аюултай болон хортой хог хаягдлын менежмент

Төслийн үе шатуудад машин засварын цехийн үйл ажиллагаанаас гарч буй нефть болон газрын тосны бүтээгдэхүүн агуулж буй сав, савны цэвэрлэгээнд ашигласан

цэвэрлэгээний материал, тос тосон бүтээгдэхүүн агуулж буй савны хаягдал болон үйл ажиллагаанд ашиглагдаж байгаа химийн бодисын сав баглаа боодол зэрэг аюултай болон хортой хог хаягдал гарна. Иймд тус хог хаягдлын менежментийг дараах байдлаар зохицуулна.

- ✚ Химийн бодисын сав баглаа боодлыг, химийн бодисын сав баглаа боодол устгах эрх бүхий байгууллагатай гэрээ байгуулан хамтран ажиллана.
- ✚ Үйлдвэрийн хог хаягдлыг Хан-Уул дүүргийн “Тохижилт үйлчилгээний газар”-тай хог хаягдлын гэрээ байгуулан сумын хогийн цэгт тээвэрлэн аваачна.

Цаашид хэрэгжүүлэх менежментийн төлөвлөгөө

Төслийн үйл ажиллагааны явцад төсөл хэрэгжүүлэгч нь аль болох бага хог хаягдал үүсгэх, дахин ашиглах эсвэл дахин боловсруулах боломжтой хог хаягдлыг ялган ангилж савлаж хаях, үлдсэн хог хаягдлыг байгаль орчинд аюулгүй арга технологиор цуглуулах, хадгалах, ачуулах, тээвэрлэх, устгах зарчмыг баримтлан хог хаягдлыг зүй зохистой удирдан зохицуулахыг зорин ажиллах шаардлагатай байна. Үүний тулд:

- Завод ноос боловсруулах, арьсанд анхан шатны боловсруулалт хийх үйлдвэр болон оффист дахин ашиглагдах болон дахин боловсруулагдах хог хаягдлын үр дүнтэй зохицуулалт хийхдээ хог хаягдлыг ангилан цуглуулах зориулалтын сав байрлуулж цуглуулан авах, савыг хөрс усанд урсац нэвчихээргүй суурьтай, хурын уснаас хамгаалсан тагтай, салхинаас хамгаалах хамгаалалт бүхий байхаар тохижуулах, хогийн савны хэмжээг хог хаягдлын үүсэх байдалтай уялдуулан хийх нь зүйтэй бөгөөд ажлын байрнаас үүсэх хог хаягдлын бүрдлээс хамаарч оффис болон бусад газруудад тавих хогийн савнуудыг өөр өөр байлгана.
- Ангилал тус бүр дэх хогийг цуглуулах, хадгалах, тээвэрлэх ба зайлуулах явцад үүсэх шинж чанарыг тодорхойлох,
- Хог хаягдлыг багасгах үр дүнтэй аргуудыг хэрэгжүүлэх, тухайлбал, арьс боловсруулах дамжлагаас гарч буй хогийг дахин ашиглах боломжийг судлах,
- Үүсэж буй бүх төрлийн хог хаягдлын зохицуулалт нь Монгол Улсын байгаль орчны хуулиуд ба стандартад нийцэх болно.

Хүснэгт 11. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний зардал /мян.төг/

№	Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хүрээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
1	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөг өөрийн үйл ажиллагаанд тохируулан боловсруулж батлуулах, хэрэгжүүлж ажиллах.	Хог хаягдлын менежмент хэрэгжүүлэх	Үйл ажиллагааны тайлан	Үйл ажиллагааны бүх хугацаанд			Хог хаягдлын тухай хууль, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 4.4.3 зүйл, 13.1.6 зүйл, Хог хаягдлын улсын тоо бүртгэл хөтлөх, тайлагнах журам
2	Хогийг ангилах ялгах, цэгийг сайжруулах, байнгын арчилгаа тордолт хийх, талбайн зонхилох салхины доод талд багтаамж сайтай хогийн сав байршуулах, ангилан ялгах тэмдэг тэмдэглэгээтэй болгох, ажилчид үйлчлүүлэгчид хог хаягдлаа ил задгай хаяхгүй байхыг анхааруулсан самбар, тэмдэг тэмдэглэгээ байршуулах.	Хог хаягдлын менежмент хэрэгжүүлэх	Үйл ажиллагааны тайлан	500.0	500.0	2023 онд	
3	Талбай болон ажлын байрыг тогтмол цэвэрлэж байх. Ажилчдыг цэвэрлэгээний бодис хэрэглэлээр байнга хангаж байх хэрэгтэй.	Хог хаягдлын менежмент хэрэгжүүлэх	Үйл ажиллагааны туршид	100.0	100.0	2023 онд	
2023 оны хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал						600.0	

5.8. УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТАЛААР АВАХ АРГА ХЭМЖЭЭ

Төслийн хэрэгжилтийн үед авч хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын асуудал ихээхэн чухал үүрэгтэй юм. Удирдлага зохион байгуулалтын менежментийг дараах чиглэлд хандуулан төлөвлөгөөндөө тусгах нь зүйтэй.

- ✓ Байгаль орчны асуудал хариуцаж ажиллах ажилтан албан хаагч, түүний үүрэг хариуцлага
- ✓ Байгаль орчны чиглэлээр орон нутгийн иргэд, олон нийттэй хамтран ажиллах ажлын чиглэл
- ✓ Ажилтан албан хаагчдын дунд зохион байгуулах сургалт, танилцуулгын ажил, мэдээллийн самбар
- ✓ Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны чиглэлээр хийгдэх ажил
- ✓ Байгаль орчин хамгааллын чиглэлээр хийгдэх хяналт, шалгалтын хуваарь, бүртгэл хөтлөх, түүнийг хариуцах үүрэг хариуцлагын систем
- ✓ Байгаль орчин хамгааллын чиглэлээр бусад байгууллагатай хамтран ажиллах ажлын төлөвлөгөө, хуваарь
- ✓ Байгаль орчин хамгааллын чиглэлээр хийгдэх ажлын төсөв санхүүгийн зохицуулалт
- ✓ Эдгээр ажлуудыг хариуцан гүйцэтгэх байгаль орчны мэргэжилтэн ажиллуулах

Удирдлага зохион байгуулалтын чиглэлээр: Төсөл хэрэгжүүлэгч нь жил бүр байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөг боловсруулж батлуулан, хэрэгжилтийг ханган ажиллах, жилийн эцэст БОМТ-ний хэрэгжилтийг Нийслэлийн БОГ-аар дүгнүүлэх, оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх ажлыг зохион байгуулах, байгаль орчны хуулийн өөрчлөлттэй холбоотойгоор компанийнхаа дотоод дүрэм, журамд өөрчлөлт оруулах, Онцгой байдлын газар /ОБГ/, Мэргэжлийн хяналтын газар /МХГ/ зэрэг байгууллагуудаар станцын үйл ажиллагаанд хяналт тавиулж, хамтран ажилчдынхаа дунд галын аюулгүй ажиллагаа, хөдөлмөр хамгааллын сургалтуудыг зохион байгуулах, осол эрсдэлээс хамгаалах ажлыг зохион байгуулах шаардлагатай.

Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагаа, ажиллагсдын эрүүл мэндийг хамгаалах ажлууд:

Төслийн ажилчид, албан хаагчдыг үр бүтээлтэй, осол авааргүй ажиллуулах тулд Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны арга хэмжээг цаг тухай төлөвлөн, ажиллагсдад улирал бүр зааварчилгаа өгүүлэх, үе шаттайгаар хянан шалгах арга хэмжээнүүдийг өөртөө багтаасан Компанийн Хөдөлмөр Хамгаалал, Аюулгүй Ажиллагааны (ХХАА) системийг бий болгож түүн дээр үндэслэн, олон улсын болон Монгол улсын холбогдох хууль тогтоомжуудын шаардлагуудад нийцсэн журам стандартуудыг харьяалагдах байгууллагуудтай хамтран боловсруулж, батлуулан (Монгол улсын засгийн газраас 2005 онд баталсан ХХАА, эрүүл ахуйн орчныг сайжруулах үндэсний хөтөлбөрийн 2.1.4, 2.1.6 заалтад тулгуурлан) мөрдөж ажиллах нь төсөл хэрэгжүүлэгчийн үүрэг юм.

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь жил бүр ажилчдад ажлын байрны онцлог тус бүрд нийцсэн ажлын хувцас хэрэгслийг олгох, хортой нөхцөлд ажилладаг ажилтанд хор саармагжуулах бүтээгдэхүүнийг ажлын байранд тогтмол олгох, жил бүр эрүүл мэндийн төвтэй хамтран нийт ажиллагсдаа эрүүл мэндийн үзлэг шинжилгээнд хамруулан, нарийн мэргэжлийн эмч нараар ажил, мэргэжлийн онцлогоос шалтгаалсан өвчлөлөөс урьдчилан сэргийлэх сургалт, зөвлөгөө өгүүлэх, шаардлагатай тохиолдолд ажилтнуудыг амбулаториор эмчилгээнд хамруулах, машин тоног төхөөрөмж дээр ажиллах аюулгүй ажиллагааны зааварчилгааг байрлуулж, ажилд гарахын өмнө ажиллагсдад аюулгүй ажиллагааны зааварчилгааг өгөх, ажлын байранд яаралтай үед хэрэглэх түргэн тусламжийн багаж хэрэгсэл, эм тариа бэлтгэх ажлуудыг төлөвлөвөө.

Хүснэгт 12. Байгаль орчны менежментийн хүрээнд хэрэгжүүлэх ажил

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Хугацаа	Зардал, мян.төг	Хариуцагч
1	Байгаль орчныг хамгаалах, осол аваар, гал түймэр, усны аюул мэтийн гэнэтийн ослоос урьдчилан сэргийлэх, осол гарсан тохиолдолд шуурхай хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах талаар 1 жилд 2 удаа сургалт, сурталчилгааны ажлыг мэргэжлийн байгууллага хүмүүстэй хамтран зохион байгуулах	2023 онд	500.0	Төсөл хэрэгжүүлэгч
2	Байгаль хамгаалах талаар хийх ажлын төлөвлөгөө (тухайн жилийн БОМТ)-г БОАЖЯ-ны Хүрээлэн буй орчин байгалийн нөөцийн удирдлагын газарт, хийсэн ажлын тайланг (биелэлтийн тайлан) нийслэлийн байгаль орчны газарт хүргэн өгч, хянуулах, батлуулан хэрэгжүүлэх	Жил бүрийн 12 сард	Дотоод зохион байгуулалтаар	
	Үйлдвэрийн хаягдал бохир усыг MNS 6561:2015 стандартад нийцүүлж төвлөрсөн шугамд нийлүүлэх биологийн цэвэрлэх байгууламжтай болох	2023 онд	Дотоод зохион байгуулалтаар	
3	Байгаль хамгаалахад хороо, дүүргийн холбогдох ажилтнуудын оролцоог идэвхжүүлэх, уулзалт зөвлөгөөг жил бүр зохион байгуулах, тэдний санал зөвлөмжийг БОМТ-нд тусгах	2023 онд	-	
Удирдлага, зохион байгуулалтын чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний нийт зардал			500.0	

Хүснэгт 13. Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуйн нөхцөл сайжруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Хийгдэх ажил	Хугацаа	Зардал, мян.төг	Хариуцах ажилтан
1	Хөдөлмөр хамгаалал эрүүл ахуйн нөхцөлийг сайжруулах сургалт зохион байгуулах, галын аюулгүй ажиллагааны талаар аймгийн ГТТХХэлтэстэй хамтран галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх үзүүлэх сургууль хийх	3-р улирал	-	Төсөл хэрэгжүүлэгч
2	ХХААЭА дүрмийн дагуу үзлэг, шалгалтыг тогтмолжуулж илэрсэн зөрчлийг тухай бүр арилгах ажлыг зохион байгуулах	Улирал бүр	Дотоод төлөвлөлтөөр	Төсөл хэрэгжүүлэгч
3	Ажилчдыг шаардлагатай хувцас, тусгай хамгаалах хэрэгсэл, амны хаалт, малгай зэргээр хангах	жилдээ	Дотоод төлөвлөлтөөр	Нярав
4	Яаралтай анхны тусламжид шаардлагатай эм тариа, багаж хэрэгсэлд зарцуулах зардал	жилдээ	100.0	Төсөл хэрэгжүүлэгч
5	Ажилчдын эрүүл мэндэд хор хөнөөл учрахаас сэргийлэн тэжээллэг, хордлого тайлах хоол хүнс, тухайлбал сүү, аарц, гүүний саам зэргээр хангах зардал	Өдөр бүр	Дотоод төлөвлөлтөөр	Төсөл хэрэгжүүлэгч
Нийт дүн			100.0	

5.9. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

БОХТ-тэй холбогдон удирдамж болох үйлдвэрийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд учирч болзошгүй сөрөг нөлөөллийг үнэлэн, “ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК-ний хэрэгжүүлэх ОХШХ боловсруулав.

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр нь төслийн үйл ажиллагааны нөлөөлөлд өртөх болон өртөж болзошгүй байгаль орчны бүрдэл хэсгүүд, тэдгээрийн төлөв байдлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүд, төсөл хэрэгжих орчинд амьдардаг, төслийн нөлөөлөлд өртөх нутгийн иргэдийн амьжиргаа, нийгмийн болон эрүүл мэндийн байдлыг илтгэх гол үзүүлэлтүүд, тэдгээрт хэмжилт, дээжлэлт хийх шинжилгээний аргууд, хяналтын цэгийн байршил, хяналт хийх хугацаа ба давтамж зэргийг бүхэлд нь тусгасан Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний чухал хэсэг юм.

Тухайн төслийг хэрэгжүүлснээс үүдэн байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг тухай бүр илрүүлэх, бууруулах, арилгах зорилгоор байгаль орчны төлөв байдал, шинээр үүсэн бий болсон нөхцөл байдалд ажиглалт, хяналт явуулах үйл ажиллагааны удирдамжийг “орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр” гэнэ. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт дараах зүйлсийг тусгадаг. Үүнд:

- Байгаль орчны бүрэлдэхүүн тус бүрд үзүүлэх нөлөөлөл, хяналт-шинжилгээ хийх зайлшгүй шаардлагатай үзүүлэлтүүд, төрөл, хэлбэр;
- Хяналт-шинжилгээ хийх, сорьц авах цэгийн байршил, хугацаа, давтамж;
- Хяналт-шинжилгээ хийх арга, аргачлал, түүнд шаардлагатай техник, тоног төхөөрөмж;
- Хяналт-шинжилгээний үр дүнг нэгтгэх, тайлагнах арга, хэлбэр зэрэг болно.

Орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрийг бүрэн хэрэгжүүлэх, батлагдсан арга, аргачлалаар дээжлэлт, хэмжилт хийх, холбогдох нарийвчлал, тохиргоог хангасан багаж тоног төхөөрөмжөөр шинжилгээг хийлгэх, үр дүнг шаардагдах нэгжийн системээр гаргах зэрэг бүхий л үйл ажиллагааг төсөл хэрэгжүүлэгч хариуцна.

Хүснэгт 5.1. Байгаль орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр

Бүрэлдэхүүн хэсэг	Дээж авах цэг	Мониторинг хийх үзүүлэлтүүд	Давтамж	Зардал, мян.төг	1 жилийн хугацаан дахь нийт зардал	Тайлан	Баримтлах стандарт ба аргачлал
Агаарын чанар	Үйлдвэрийн дотоод орчинд	<ul style="list-style-type: none"> Тоосжилт (PM₁₀, PSM, PM₂₅) Гадаад болон дотоод орчны дуу чимээ, доргио, чичиргээ Ажлын байрны эрүүл ахуйн үзүүлэлтүүд (тоос, дуу чимээ, гэрэлтүүлэг, чийгшил болон физик бохирдлын түвшин) 	Жил бүр 4 сар болон 9 сард	300.0	600.0	Биелэлтийн тайланд үр дүнг тодорхойлж, аймгийн Байгаль орчны газарт хянуулах	<ul style="list-style-type: none"> MNS3113:1981. Агаар мандлын бохирдлыг хэмжих аргачлалын ерөнхий шаардлага MNS0017-2-3-16:1988. Агаар мандал-Хот суурины агаарын бохирдлын шинжилгээ MNS3384:1982. Агаар мандал-Агаарын дээжлэлт шинжилгээ MNS0012-014:1991. Ажлын байрны агаар-Бичил орчныг шинжлэх арга MNS0012-1-015:1987. Чимээ шуугиан-Ажлын байрны чимээ шуугианыг хэмжих арга MNS0017.2.5.11-1998. Азотын давхар исэл
	Үйлдвэрийн хашаанд						
Усны чанар	Ашиглаж буй усны эх үүсвэрээс	Натри Na ⁺ , Кали, K ⁺ , Кальци Ca ²⁺ , Магни Мд ²⁺ , Сульфат SO ₄ ²⁻ мг/л, Гидрокарбонат HCO ₃ ⁻ , Карбонат CO ₃ ²⁻ , Хлорид, Clмг/л, Амт, Өнгө, Үнэр, Рн, Цахилгаан дамжуулах чанар, Хатуулаг, Аммони (NH ⁴⁺), Нитрат (NO ₃ ⁻), Нитрит (NO ₂), Умбуур бодис TSS, Химийн хэрэгцээт хүчилтөрөгч	Жил бүр 4 сар болон 9 сар	150.0	300.0		<ul style="list-style-type: none"> MNS0900:1992. Ундны ус-Ундны усны хяналт-шинжилгээ MNS3935:1986. Ундны ус-Усны шинжилгээнд тавигдах шаардлага MNS3936:1986. Ундны ус болон үйлдвэрийн ус-Тухайн талбарт шинжилгээ хийх MNS3934:1986. Ундны болон үйлдвэрийн ус-Химийн шинжилгээ хийх-Дээж авах, хадгалах, зөөвөрлөх
	Үйлдвэрээс гарч буй бохир усанд			180.0	360.0		
Хөрсний чанар	Үйлдвэрийн хог хаягдлын цэг	Al ⁺ , Са, Mg, К, Fe _{нийт} , As, Ba ⁺ , Be, Bi, Cd, Co, Cr, Cu, La, Li, Mn, Mo, Ni, P, Pb, Sb, Se, Sr ⁺ , Ti, V, Y, Zn, Zr ⁺ Хөрсний нянгийн бохирдол Хөрсний агрохими	Жил бүр 4 сар болон 9 сар	50.0*2цэг	200.0		<ul style="list-style-type: none"> MNS5850:-2008. Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS2305-94. Дээж авах, савлах, тээвэрлэх, хадгалах журам
	Үйлдвэрийн урд талын ногоон			36.0*2цэг	144.0		
	байгууламжаас			25.0*2цэг	100.0		
Байгаль орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрийн нийт зардал урьдчилсан байдлаар (2023 он)							1 704.0

Төслийн байгаль орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах нийт зардал, түүний хуваарилалтыг Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд тусгаж өгсөн ба жил бүр шинэчлэн тооцож байх шаардлагатай болно.

5.10. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧИД, ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ

Төсөл хэрэгжүүлэгч жил бүр БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлан хүргүүлэх мөн төсөл хэрэгжиж буй нутаг дэвсгэрийн хорооны иргэдийн нийтийн хуралд БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар танилцуулгыг хагас жил тутамд хийнэ.

Хүснэгт 14. БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь

БОМТ хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх байгууллагууд	Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Хугацааны тов	Хэлэлцүүлгээр санал авах чиглэл	Зохион байгуулах газар
Нийслэлийн байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар	Тухайн жилийн БОМТ хүргүүлэн батлуулна.	БОМТ болон хэрэгжилтийн явцаас төслийн үйл ажиллагаа, байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээнүүдийг агуулсан байна.	Жил бүр 12-р сарын дотор зардлын асуудлыг доор дурдав.	Өмнөх оны БОМТ хэрэгжилтийг хүлээн авч дүгнэх, дараа жилийн төлөвлөгөөг хянан батлах ажлын 21 хоногт багтааж шийдвэрлэнэ. Дүгнэлт авна.	Тухайн жилийн БОМТ хэрэгжилттэй холбогдсон хариуцлагыг төсөл хэрэгжүүлэгч бүрэн хариуцна. Төсөл хэрэгжүүлэгч тухайн жилийн БОМТ боловсруулахдаа байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагаас мэргэжил, арга зүйн туслалцаа авч болно.
Аймгийн БО-ны албадууд	БО-ны аудитын тайлан	Тухайн төслийн байгаль орчны талаарх авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай арга хэмжээний нийцэл, үл нийцлийн талаарх зөвлөмжүүдийг агуулсан байна.	2 жил тутам, удирдан зохион байгуулах хэсэгт тусгасан	Дүгнэлт зөвлөмж гарна.	Байгаль орчны аудит хийх эрх бүхий компани, аж ахуйн нэгжээр тайланг хийлгэнэ.
Оролцогч талууд байгууллагууд	Мэдээллийн сан үүсгэх	Бүх төрлийн зөвшөөрөл, тайлан, шинжилгээний хариу, өгөгдлүүдийг өгөгдлийн сан үүсгэн хадгалж байх шаардлагатай	Яаралтай эхлүүлэх. Үйл ажиллагааны зардлаас	Өгөгдлийн санг мэргэжлийн байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлж болно.	Төсөл хэрэгжүүлэгч

Архангай аймгийн Эрдэнэбулган суманд үйл ажиллагаа явуулж буй Мах боловсруулах үйлдвэр нь жил бүр БОМТ-ний дагуух хэрэгжилтийг хангасан тухай болон дараа жилийн төлөвлөгөөний тайланг бэлтгэн нийслэлийн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлж, тайлагнаж батлуулах үүрэг хүлээнэ. Тухайн салбарын байгаль орчин, аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн инженерийн цалин болон удирдлага зохион байгуулалтын зардлаар тодорхойлогдоно.

БҮЛЭГ 6. ХУУЛЬ ТОГТООМЖ, ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ

Төслийн хэрэгжилтийн үед мөрдөж ажиллах Монгол Улсын хуулиуд, Монгол улс нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, хэлэлцээр, протокол, түүнийг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөө, үндэсний хөтөлбөр, байгаль орчны журам дүрэм, стандарт, аргачлал, судалгаа шинжилгээ, техникийн даалгавар, бусад холбогдох материалуудыг доор тусгав.

Хүснэгт 15. Монгол Улсын хууль тогтоомж

№	Хуулийн нэр	Хуулийн хамрах хүрээ
Монгол улсын хуулиуд		
1	Монгол улсын үндсэн хууль, УИХ, 1992.02.12	
Байгаль орчныг хамгаалах ерөнхий болон салбар хуулиуд		
2	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, УИХ, 2008.01.31	Хүний эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг хангах, нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг байгаль орчны тэнцэлтэй уялдуулах, байгаль орчныг хамгаалах, түүний баялгийг зүй зохистой ашиглах зэрэг төслийн хэрэгжилтийн бүхий л үе шатанд энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
3	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай /Шинэчилсэн найруулга/, УИХ, 2012.05.17	Төслийн хэрэгжилтийн хугацаанд байгаль орчинд нөлөөлөх байдлыг үнэлэх, байгаль орчинд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл, үр дагаварыг урьдчилан тодорхойлж, түүнийг бууруулах, арилгах арга хэмжээг тогтоож ажиллана.
4	Агаарын тухай /Шинэчилсэн найруулга/, УИХ, 2012.05.17	Төслийн хэрэгжилтийн хугацаанд агаарыг хамгаалах, бохирдохоос сэргийлэх, агаар бохирдуулах бодисын хаягдлыг бууруулж хяналт тавихад хуулийг барьж ажиллана.
5	Амьтны тухай /Шинэчилсэн найруулга/, УИХ, 2012.05.17	Төслийн үйл ажиллагааны бүхий л үе шатанд амьтны аймгийг хамгаалах, төрөл зүйлийг устахаас сэргийлэх, чиглэлээр анхаарч, энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
6	Усны тухай /Шинэчилсэн найруулга/, УИХ, 2012.05.17	Төслийн хэрэгжилтийн бүхий л үе шатанд усны нөөц, түүний сав газрыг хамгаалах, зохистой ашиглахад энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
7	Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай, УИХ, 1997.11.13	Төслийн хэрэгжилтийн бүхий л үе шатанд ус цаг уурын мэдээг урьдчилан авч, үйл ажиллагаанд байгаль цаг уурын хүчин зүйлээс шалтгаалах осол аюулаас урьдчилан сэргийлж ажиллахад энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
8	Ургамал хамгааллын тухай, УИХ, 2007. 05.17	Бүхий л үе шатанд ургамлын төрөл зүйлийг хамгаалан ажиллах
9	Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай, УИХ, 2012.05.17	Төслийн үйл ажиллагааны үе шатанд анхааран ажиллах
Эрчим хүчний тухай хуулиуд		
10	Эрчим хүчний хэмнэлтийн тухай, УИХ, 2015.11.26	Эрчим хүчийг хэмнэх, үр ашигтай хэрэглэхтэй холбогдон үүссэн харилцааг зохицуулахад оршино.
11	Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай, УИХ, 2007.01.11	Сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийг ашиглах эрчим хүч үйлдвэрлэх, нийлүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.
Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулиуд		
11	Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай, УИХ, 2010.06.24	Станцын техник тоног төхөөрөмжөөс гарах бохирдуулагч бодисоос агаар бохирдуулсны төлбөрийг төлөх харилцааг зохицуулна.
12	Ус ашигласны төлбөрийн тухай, УИХ, 2008.12.19	Үйлдвэрт ашиглах усны төлбөрийг төлөх харилцаанд энэхүү хуулийг барьж ажиллана. /Гэрээ хийсэн компанитай харилцан шийдвэрлэнэ/
13	Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай, УИХ, 2012.05.17	Үйл ажиллагаанаас ус бохирдуулсан тохиолдолд төлбөр төлөх харилцаанд энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
Бусад хуулиуд		
14	Галын аюулгүй байдлын тухай,	Бүхий л үе шатанд галын аюулгүй байдлыг хангахад

	УИХ, 1999.05.28	холбогдсон харилцааг зохицуулахад энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
15	Гамшгаас хамгаалах тухай, УИХ, 2003.06.20	Гамшгаас хамгаалах асуудлаар хүлээх үүргийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулна. Гамшгийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх, аврах, хор уршгийг арилгах, хойшлуулшгүй сэргээн босгоход, уялдуулан зохицуулахад энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
16	Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай, УИХ, 2006.05.25	Химийн бодис, шатах тослох материалыг ашиглахад энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
17	Эрүүл мэндийн тухай, УИХ, 2011.05.05	Ажиллагсад эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ авах эрхийг хангахад холбогдсон харилцааг зохицуулахад энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
18	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай, УИХ, 2008.05.22	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн талаарх хяналтын тогтолцоо, ажлын байранд тавигдах хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлага, стандартыг хангах, ажилтан, хөдөлмөр эрхлэгч иргэнийг эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад энэхүү хуулийг барьж ажиллана.
19	Хөдөлмөрийн тухай, УИХ, 1999.05.14	Ажлын байраар хангах тохиолдолд хөдөлмөрийн гэрээний үндсэн дээр хөдөлмөрийн харилцаанд оролцогч ажилтан, ажил олгогчийн нийтлэг эрх, үүрэг, хамтын гэрээ, хэлэлцээр, хөдөлмөрийн ганцаарчилсан ба хамтын маргаан, хөдөлмөрийн нөхцөл, удирдлага, хяналт болон хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлагыг тодорхойлж талуудын харилцан эрх тэгш байдлыг хангахад хуулийг барьж ажиллана.
20	Хог хаягдлын тухай, УИХ, 2012.05.17	Төслийн хэрэгжилтийн үед хүний эрүүл мэнд, байгаль орчинд үзүүлэх хортой нөлөөллийг арилгах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хог хаягдлыг бууруулах, ангилах, цуглуулах, тээвэрлэх, хадгалах, дахин боловсруулах, эргүүлэн ашиглах, устгахад холбогдсон харилцааг зохицуулахад хуулийг барьж ажиллана.

Хүснэгт 16. Монгол улсын байгаль орчны чанарын норм стандарт

№	Байгаль орчин, эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагааны стандартууд
2	MNS 5919:2008 Дулааны цахилгаан станц, дулааны станцын уурын ба ус халаах зуухны ашиглалтын үед агаар мандалд хаях утааны найрлага дахь агаар бохирдуулах зарим бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ, тэдгээрийг хэмжих арга.
1	MNS (ISO) 5667-1:2002 Усны чанар. Дээжлэлт. Хэсэг 1. Дээжлэлтийн хөтөлбөр боловсруулах удирдамж.
2	MNS 900:2018 Байгаль орчин. Хүний эрүүл мэндийн хамгаалалт. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлагууд болон чанарын хяналт.
3	MNS 4586:1998 Усны хүрээлэн буй орчны чанар. Ерөнхий шаардлагууд.
4	MNS 2573:1978 Байгаль орчныг хамгаалах. Усан мандал. Усны чанарын үзүүлэлтүүд.
5	MNS 3935:1986 Ундны ус. Усыг газар дээр нь шинжлэх ерөнхий шаардлагууд.
6	MNS 3936:1986 Ундны ус. Усыг газар дээр нь шинжлэх аргууд.
7	MNS 3900:1986 Ундны ус. Усны амт, өнгө, үнэр ба булингарыг тодорхойлох.
8	MNS 3342:1982 Гүний усыг бохирдлоос хамгаалах ерөнхий шаардлагууд.
9	MNS 6148:2010 Усны чанар. Гүний усны бохирдуулагч бодисын зөвшөөрөгдөх агууламж.
10	MNS 0017-1-1-10:1979 Ус ашиглалт ба хамгаалалт. Нэр томьёо, тодорхойлолт.
11	MNS 2570:1978 Усны ариун цэврийн чанарыг тодорхойлох арга.
12	MNS 4079:1988 Усны чанарын нэр томьёо ба тодорхойлолт.
13	MNS (ISO) 10523:2001 Усны чанар. Рн тодорхойлох.
14	MNS 3384:1982 Агаар мандал. Дээжлэлтэд тавигдах ерөнхий шаардлагууд.
15	MNS 3383:1982 Агаар мандал. Бохирдлын эх үүсвэр. Нэр томьёо, тодорхойлолт.
16	MNS 5885:2008 Агаар бохирдуулагч бодисуудын зөвшөөрөгдөх агууламж
17	MNS (ISO) 4225:2001 Агаарын чанар. Ерөнхий оршил. Үг хэллэг.
18	MNS 5365:2004. Агаарын чанарын ерөнхий асуудлууд. Нарийн ширхэгтэй тоосонцрыг тодорхойлох

	арга.
19	MNS 4219:2002 Агаарын чанар. Орчны агаар дахь хүхрийн агууламжийг тодорхойлох.
20	MNS 4585: Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлагууд.
21	MNS 5914:2008 Байгаль орчин. Газрын нөхөн сэргээлт. Нэр томъёо, тодорхойлолт.
22	MNS 4920:2000 Байгаль орчин. Эвдрэлд орсон газрын налуу. Техникийн шаардлагууд.
23	MNS 3298:1991 Хөрс. Дээжлэлтийн ерөнхий шаардлагууд.
24	MNS 3297:1991 Хөрс. Эрүүл ахуйн үзүүлэлтүүдийн зөвшөөрөгдөх хэмжээ.
25	MNS 4969: 2000 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуйн сургалтын зохион байгуулалт, үндсэн зарчим
26	MNS 5010:2001 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй.Ажлын байрны агаар дахь тоосны агуулгыг хэмжихэд тавигдах ерөнхий шаардлага
27	MNS 5029:2001 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Химийн хорт бодисын шошго, тэмдэглэгээ
28	MNS 5078:2001 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, үйлдвэрлэлийн эрүүл ахуй. Үйлдвэрийн барилгын салхивч, агааржуулалтын системд тавигдах шаардлага
29	MNS 5079:2001 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, үйлдвэрлэлийн эрүүл ахуй. Ачих буулгах үеийн аюулгүй ажиллагааны ерөнхий шаардлага
30	MNS 5080:2001 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, үйлдвэрлэлийн эрүүл ахуй. Хөдөлмөрийн нөхцөл, түүний ангилал, хүчин зүйл, хөдөлмөрийн нөхцөлийн үнэлгээ
31	MNS 5105:2001 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, үйлдвэрлэлийн эрүүл ахуй. Эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн хэмжээ, ерөнхий шаардлага
32	MNS 5107:2001 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, үйлдвэрлэлийн эрүүл ахуй. Биеийн хүчний ажлын ачааллыг үнэлэх үзүүлэлтийн норм тодорхойлох
33	MNS ILO-OSH 1:2003 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Удирдлагын тогтолцооны талаарх удирдамж
34	MNS 0012-4-002:1985 Дохионы өнгө. Аюулгүй ажиллагааны тэмдэг
35	MNS 4643:1998 Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны тэмдэг ба дохионы өнгө
36	MNS 5622:2006 Гарын хамгаалалт. Бээлий

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний аргачлал. 2014.
- Химийн хорт болон аюултай бодисын эрсдэлийн үнэлгээ хийх аргачлал, Улаанбаатар хот, 2012 он
- *Д.Доржготов*. Монгол орны хөрс. УБ. 2003.
- *Д.Доржготов*. Монгол орны хөрс-газарзүйн мужлалд. УБ. 1974
- *Д.Даваадорж*. Монгол улсад бүртгэгдсэн химийн бодисуудын аюулын үнэлгээ химийн аюулын лавлах мэдээлэл, УБ. 2010.
- *Д.Аваадорж*. Хээрийн туршлагын арга зүйн үндэс. УБ. 2004.
- *Д.Аваадорж, С.Бадрах, О.Хадбаатар*. Бэлчээрийн ургамалжилтын өөрчлөлт, экологийн доройтол. Монгол орны геоэкологийн асуудал. УБ. 2003.
- *Ц.Алтанзул, С.Цэрэндаш, Л.Лхагважав*. “Бэлчээр судлал 50 жилд “ УБ. 2011.
- *Воронов А.Г.* Геоботаника. М .1965г.
- *Грубов.В.И.* Конспект флоры Монгольской Народной Республики. М 1955, 1963, 1972, 1982 г
- *С.Жигжидсүрэн*. Бэлчээрийн менежмент. УБ. 2005.
- *С.Жигжидсүрэн*. Монгол орны хотгор гүдгэрийн үндсэн шинж. УБ. 1975.
- *Н.Манибазар*. Ургамлын дүймэн. УБ. 2000.
- *Д.Цэгмэд*. Монгол орны физик газарзүй, Улаанбаатар 1968 он. Хуу 306-325.
- *Kh.Terbish, Kh.Munkhbayar, M.Munkhbaatar*. A Guide to the amphibians and reptiles of Mongolia. UB 2006. P 21-60.
- *Ш.Болдбаатар*. Монгол орны шувууны фото лавлах. УБ. 2008он. Хуудас7
- *Н.Цэвээнмядаг, Б.Нямбаяр, Ц.Мөнхзул*, Монгол орны түгээмэл шувуудыг таних ном. УБ. 2010он. Хуу-126,127,128,142, 110, 104, 47, 66, 120
- Монгол орны гадаргын ус ном, УБ. 2000.
- Уур амьсгал, гадаргын усны нөөцийн атлас, УБ.,
- Монгол улсын үндэсний атлас, 1990.
- <https://www.epa.gov/iris>
- http://www.eic.mn/envmonitor/index_mn.php
- <http://phi.gov.mn/files//2015/06/888c8872-2882-4489-8f10-1eca6d22a1cc.pdf>
- <http://greenassessment.mn/>
- Монгол орны хөрсний зураг. М1:3000 0000 масштаб
- Монгол улсын үндэсний атлас. 1986, 2009 он. УБ
- Ландсатын зураг (Landsat, Quick bird) 2005-2010он
- Google Earth, Quick bird-ийг зураг 2008-2010 он
- Кормоботаническая карта МНР, (1: 1000000) 1981.
- Стандартууд

АРХАНГАЙ АЙМГИЙН ЭРДЭНЭБУЛГАН СУМЫН НУТАГ ДЭВСГЭРТ БАЙРЛАХ
“ ХАНГАЙН ХҮНС ” ХХК-ИЙН “МАХ БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭР” ТӨСЛИЙН
2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

ХАВСРАЛТ МАТЕРИАЛ

ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЯНАЛТЫН ХУУДАС

Хянасан огноо	
Хянасан мэргэжилтэнгүүдийн хувийн дугаар	
Дүгнэлт: <ul style="list-style-type: none">• Шийдвэрийн төсөл• Ололт, амжилттай тал• Дутагдалтай сул тал• Шаардлага	

НЭГ. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ ХУУЛИЙН ЭТГЭЭД, ТӨСЛИЙН ТУХАЙ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ

Д/д	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах багана
1.1	1. Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгжийн нэр	“ХАНГАЙН ХҮНС” ХХК
	2. Аж ахуйн нэгжийн улсын бүртгэлийн дугаар	111002043
	3. Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны чиглэл	Мах махан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл, хадгалалт
	4. Аж ахуйн нэгжийн харьяаллын хаяг	Архангай, Эрдэнэбулган, 4-р баг, 0-0
	5. Захирлын нэр, утас, цахим шуудангийн хаяг	Захирал Л.ГАНЦЭЦЭГ
	6. Холбогдох мэргэжилтний нэр, утас, цахим шуудангийн хаяг	Гүйцэтгэх захирал Г.БАЯРМАГНАЙ
1.2	1. Төслийн нэр	Мах боловсруулах үйлдвэр
	2. Төслийн харьяаллын байршил	Архангай, Эрдэнэбулган, 4-р баг, 0-0
	3. Төслийн ангилал	Үйлдвэрлэл
	4. Төсөл эхэлсэн огноо	2007 он
	5. Төсөл хэрэгжих хугацаа	-
	7. ТЭЗҮ баталсан огноо	-
	8. Урьд оны бүтээгдэхүүний нийт хэмжээ /дундаж/	-

ХОЁР. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР ОЛГОГДДОГ ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ, ДҮГНЭЛТ, ЛАВЛАГААНЫ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ

Д/д	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах багана
2.1	1. Үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл <ul style="list-style-type: none">• Дугаар• Хүчинтэй хугацаа• Талбай	-
	2. Тусгай зөвшөөрлийн төрөл /химийн бодис ашиглах, тэсрэх дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хуулийн дагуу олгосон холбогдох зөвшөөрөл бусад баримт бичиг/ <ul style="list-style-type: none">• Дугаар• Хүчинтэй хугацаа	-
	3. Химийн бодисын хадгалахад ажлын байрны дүгнэлт	-
	4. Галын дүгнэлтийн огноо, дугаар	2021 оны 10 сарын 29 Архангай аймгийн Онцгой байдлын газар
	5. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий үнэлгээний огноо, баталсан хуулийн этгээд	БОАЖЯ-ны ерөнхий шинжээчийн 2021.12.07-ний өдрийн 13/5751 тоот албан бичгээр баталгаажуулсан ерөнхий үнэлгээний дүгнэлт
	6. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын	Экологийн бүтээмж ХХК

Мэдээлэл үнэн зөвийг баталсан хүний гарын үсэг

Огноо: 2022 оны 06 сарын 13-ны өдөр

**АРХАНГАЙ АЙМГИЙН ЭРДЭНЭБУЛГАН СУМЫН НУТАГ ДЭВСГЭРТ БАЙРЛАХ
“ ХАНГАЙН ХҮНС ” ХХК-ИЙН “МАХ БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭР” ТӨСЛИЙН
2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

	нарийвчилсан үнэлгээний огноо, баталсан хуулийн этгээд	2022 он БОАЖЯ
	7. Ус ашиглалтын дүгнэлтийн огноо	-
	8. Газар ашиглалтын гэрчилгээ огноо, хуулийн этгээд	-
	9. Газар ашиглалтын баримтлаж ажиллах стандартын дугаар • Үндэсний	-

**ГУРАВ. БАЙГАЛЬ ХАМГААЛАХ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨСӨВ**

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг
1	Сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	300.0
2	Ногоон байгууламж байгуулах төлөвлөгөө	900.0
3	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
4	Түүх соёлын дурсгалыг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
5	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	700.0
6	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	600.0
7	Удирдлага, зохион байгуулалтын чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний нийт зардал	600.0
Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний нийт зардал урьдчилсан байдлаар (1 жилд)		3 100.0

**ДӨРӨВ. ТУХАЙН ЖИЛИЙН АРГА ХЭМЖЭЭНЭЭС БАЙГАЛЬ ОРЧИНД
ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛИЙН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХЯНАЛТЫН ХУУДАС**

Нөлөөллийн ангилал	А. Тооцсон эсэх	Б. Нөлөөллийн цар хүрээг тодорхойлсон эсэх	В. Нөлөөл-лийн эрчмийг тодорхойлсон эсэх	Г. Нөлөөллийн үргэлжлэх хугацааг тодорхойлсон эсэх	Дүгнэлт
6.1 Хөрсөнд үзүүлэх нөлөөлөл -Бохирдуулах -Эвдрэх -Доройтуулах	Тооцсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Газрын гадаргад үзүүлэх нөлөөлөл тус үйлдвэрийн эзэмшлийн талбайгаар хязгаарлагдах ба тайлант хугацаанд газрын ашиглалтын хэмжээг нэмэх, зориулалтыг өөрчлөх ажил явагдахгүй.
6.2 Гадаргын болон гүний усанд үзүүлэх нөлөөлөл -Бохирдуулах -Нөөцийг бууруулах	Тооцсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Төслийн үйл ажиллагаанаас гадаргын болон газрын доорхи усанд шууд нөлөөлөх нөлөөлөл байхгүй бөгөөд осол аваар, хог хаягдлын цэг, бохир усны алдагдлаас үүсэх нөлөөлөл байж болзошгүй юм.

Мэдээлэл үнэн зөвийг баталсан хүний гарын үсэг

Огноо: 2022 оны 06 сарын 13-ны өдөр

**АРХАНГАЙ АЙМГИЙН ЭРДЭНЭБУЛГАН СУМЫН НУТАГ ДЭВСГЭРТ БАЙРЛАХ
“ ХАНГАЙН ХҮНС ” ХХК-ИЙН “МАХ БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭР” ТӨСЛИЙН
2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

6.3 Амьтан, ургамалд үзүүлэх нөлөөлөл -Амьдрах орчинг хуваах -Амьдрах орчинг -амьдрах орчныг хомсдуулах -нөөцийг бууруулах	Тооцсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Судалгаа явуулсан талбайд ургамлан нөмрөг хүчтэйгээс дунд зэрэг доройтолд орсон байлаа. Энэхүү нөлөөлөлд өртөх талбайн хэмжээ харьцангуй бага боловч бууруулах арга хэмжээг яаралтай авах хэрэгтэй, авсан тохиолдолд энэ хэсэг газрын ургамлын ургалт хэвийн болох боломжтой.
6.4 Агаарт үзүүлэх нөлөөлөл -Бохирдуулах -Тоос	Тооцсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Хатуу хог хаягдлын цэг, тээврийн замаас хуурайшилт ихтэй, салхи шуургатай үед тоосжилт үүсэх нөхцөлтэй.
6.5 Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлс -Хамгаалах -Нүүлгэн шилжүүлэх	Тооцсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тус үйлдвэр нь үйлдвэрийн районд байрладаг тул түүх соёлын дурсгалт зүйлст нөлөөлөлгүй.

ТАВ. БАЙГАЛЬ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ДҮН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХЯНАЛТ

Тухайн жилийн байгаль хамгаалах арга хэмжээний чиглэл	А. Тоо	Б. Шалгуур үзүүлэлтийг тогтоосон эсэх	В. Шалгуур үзүүлэлтийн хэмжих нэгжийг тогтоосон эсэх	Г. Дүгнэлт
7.1 Нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх зайлуулах арга хэмжээ	10	Тийм	Тийм	Агаар, газрын гадарга, гадаргын болон газрын доорхи ус, хөрс, ургамал, амьтан, нийгэм, хог хаягдлын чиглэлээр нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээг төлөвлөсөн
7.2 Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ		Тийм	Тийм	
7.3 Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ -техникийн/ га эзэлхүүн –биологийн/ га	3	Тийм	Тийм	Мод тарих
7.4 Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах арга хэмжээ	4	Тийм	Тийм	Уурхайн олборлолт явагдах үед гүйцэтгэнэ.
7.5 Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлийг нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ	0	Тийм	Тийм	Удирдлага зохион байгуулалттай хамтран хэрэгжүүлнэ.
7.6 Байгаль орчны менежментийн удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээ	8	Тийм	Тийм	

Мэдээлэл үнэн зөвийг баталсан хүний гарын үсэг

Огноо: 2022 оны 06 сарын 13-ны өдөр

ЗУРГАА. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЯНАЛТЫН ХУУДАС

Хяналт шинжилгээний дээж	А. Дээж авах цэгийн тоо	В. Давтамж	Г. Төсөв
Хөрс	2 цэгт	Улиралд 2 удаа	444.0
Гадаргын болон газрын доорхи усан орчин	2 цэгт	Улиралд 2 удаа	660.0
Агаар	2 цэгт	Жилд 2 удаа	600.0

Мэдээлэл үнэн зөвийг баталсан хүний гарын үсэг

Огноо: 2022 оны 06 сарын 13-ны өдөр